

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

ROZA BULJEVIĆ

**TVORBA IMENICA U POSTIRSKOM
GOVORU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

ROZA BULJEVIĆ

TVORBA IMENICA U POSTIRSKOM GOVORU

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Sanja Vulić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. O Postirima.....	2
1.2. Govori otoka Brača	5
1.3. Čakavsko narječje – granice.....	6
1.3.1. Karakteristike čakavskoga narječja i postirskoga govora	8
1.3.2. Karakteristike postirskoga govora unutar južnočakavskoga ikavskog dijalekta	11
2. TVORBA RIJEČI U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU	14
2.1. Dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji	16
2.2. Odnos tvorbe riječi prema drugim granama jezikoslovlja	20
2.3. O tvorbenim načinima	24
2.4. Sufiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima ..	25
2.4.1. Sufiksna tvorba imenica u postirskom govoru	27
2.5. Prefiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima .	34
2.5.1. Prefiksna tvorba imenica u postirskom govoru	35
2.6. Prefiksno-sufiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima	36
2.6.1. Prefiksno-sufiksna tvorba imenica u postirskom govoru	37
Prefiksno-sufiksni obrasci po kojima se zabilježene izvedenice u postirskom govoru tvore su:	37
2.7. Glasovne promjene pri derivacijskoj tvorbi imenica	37
2.8. Čista složena tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima	38
2.8.1. Čista složena tvorba imenica u postirskom govoru.....	39
2.9. Složeno-sufiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima	40
2.9.1. Složeno-sufiksna tvorba imenica u postirskom govoru.....	41
2.10. Rubni tvorbeni načini: preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba	42
2.10.1. Preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba u postirskom govoru	43
3. ZAKLJUČAK	44
4. LITERATURA.....	46
5. SAŽETAK.....	49
6. SUMMARY	50

1. UVOD

Od svih dijelova gramatike tvorba riječi je najmanje istražena. Uz to je važno naglasiti da između tvorbe riječi, kao dijela gramatike, i pristupa tvorbi riječi kao lingvističkoj disciplini postoje značajne razlike. Osobito je važno istaknuti da je u okviru dijalektologije tvorba riječi jako slabo istražena. Ovim se radom želi tome pridonijeti.

Na pisanje diplomskoga rada ovakve vrste potaknula me ljubav prema rodnome mjestu i govoru, ali i kolegiji *Hrvatska dijalektologija* te *Tvorba riječi* profesorice Sanje Vulić kroz čija sam predavanja spoznala zanimljivost i posebnost tvorbe riječi govora mog rodnog mjesta u odnosu na tvorbu riječi hrvatskoga standardnoga jezika. Postirski govor još uvijek nije zasebno istražen u području dijalektologije. S obzirom na slabu istraženost i na to da je postirski govor moj rodni govor, imala sam veliku želju istražiti ga i napisati ovaj rad te na taj način pokazati koliko je postirski govor specifičan i vrijedan detaljnijega istraživanja. Konkretno, ovaj diplomski rad obradit će temu iz područja tvorbe imenica u jednome čakavskom mjesnom govoru, govoru Postira. Kako bismo uopće mogli razumjeti tvorbu riječi čakavskoga postirskog govora, na samom početku rada opisana su Postira u okviru otoka Brača i Postira kroz povijest. Prikazana su i kulturna i geografska obilježja mjesta Postira, kao i dijalektna obilježja postirskoga govora unutar čakavskoga narječja. Također, navedene su osnovne značajke čakavskoga narječja, konkretnije južnočakavskoga dijalekta. U sljedećem poglavlju riječ je o tvorbi riječi u hrvatskome standardnom jeziku koje je poslužilo kao teorijska polaznica za ovu specifičnu dijalekatnu tvorbu imenica. Također, spomenuta su dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji kao i odnos tvorbe riječi i drugih grana jezikoslovlja. Opisani su i tvorbeni načini, odnosno sufiksalna, prefiksalna, prefiksarno-sufiksalna, složeno-sufiksalna, čista složena tvorba, kao i složeno-sufiksalna, te preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba imenica. Ostatak rada posvećen je tvorbenoj analizi imenica postirskoga govora, a imenice su objašnjene s obzirom na to kojemu tvorbenom načinu pripadaju. Navode se i glasovne promjene do kojih, kod pojedinih tvorenica, dolazi na tvorbenom šavu. Slijedi zaključak te je na kraju rada priložen sažetak teme.

1.1. O Postirima

Ditinstvon zaplovin uvik

kada sednen ispod žola.

Dok ti jidriš vikovima,

zora sviće s tvog konola.

Nonotove čujen riči

dok mi žolo doje mira.

Sve godine mi izliči

i vroti me uvik tebi –

u jedina mi Postira.

U konobi čuvon pismu,

dok ti porton vitri pušu,

tvoja terca kripi tilo

i ovu postirsku dušu.¹

Malo mjesto Postira smjestilo se u uvali na sjevernoj obali otoka Brača, najvećega (394 km²) i najvišega (778 m) otoka srednje Dalmacije. Otok Brač broji osam općina, od čega je samo jedan grad – Supetar, te dvadeset i jedno naselje. Tragovi civilizacije na otoku Braču sežu u davno rimsko doba. Kada su Rimljani osvojili Dalmaciju, započeli su naseljavanje i organiziranje kulturnoga života, pa tako i na otoku Braču. Ostatci rimskoga doba nalaze se i dan danas u uvali Lovrečina, koja se nalazi svega 4 km od mjesta Postira, a nalazimo ih i u samim Postirima te u mjestu Mirje, iznad Postira. U uvali Lovrečina ostatci su starokršćanske bazilike, a ostatci starokršćanskoga lokaliteta nalaze se na Mirju. Brač je od davnina, zbog svoga geografskog položaja, vrlo dobro povezan s kopnom, stoga možemo zaključiti da se kršćanstvo na otoku počelo razvijati usporedno sa širenjem kršćanstva na kopnu.

¹ Dio pjesme *Postirska duša*, bračkoga tekstopisca Pjera Mirića, koju su otpjevali Postirani.

Hrvati dolaze na Brač preko plemena Neretvana, plemena koje je posljednje prihvatilo kršćanstvo, a njihovim dolaskom polako niču benediktinski samostani koji su zaslužni za razvijanje prosvjetne djelatnosti. Na području Postira bila su čak tri benediktinska samostana: Sv. Marija u mjestu, Sv. Lovre u Lovrečini i samostan na Mirju. Brač spada pod splitsku nadbiskupiju sve do 1147. godine, kada je osnovana nova biskupija pod nazivom hvarsko-bračka, jer se Brač, koji nije imao grada, svojevoljno odrekao prava da ima svoga biskupa te se kao slobodna komuna ujedinio u jednu biskupiju s Hvarom (Šantić i dr. 1989: 20).

Tek u izvješćima mletačkih sindika² iz druge polovice šesnaestoga stoljeća, uz naseljena mjesta u unutrašnjosti otoka počinje se spominjati i sedam uvala koje su rijetko naseljene, a jedna od tih uvala je uvala Postira. Primorska mjesta nisu bila naseljena zbog omiških gusara koji su sprječavali svaki pokušaj gradnje, no to prestaje padom Omiša u mletačke ruke, a luke polako dobivaju nove stanovnike. Postira postaju samostalna župa 1581. godine, kada je u Postirima stotinjak vjernika, a od te godine prati se rast župe i stanovništva (Šantić i dr. 1989: 21).

Krajem devetnaestoga stoljeća Postira imaju najviše stanovnika, 1900. godine broje 1526 duša, no ubrzo taj broj opada jer zbog ukidanja carine na uvoz talijanskoga grožđa u Austro-Ugarsku Monarhiju propadaju domaći vinogradari, pa mnogi Postirani odlaze u prekoceanske zemlje – Sjevernu i Južnu Ameriku te Australiju (Šantić i dr. 1989: 22). Nakon Prvoga svjetskog rata, iseljenje Postirana se nastavlja, no činjenica je da i u tuđem svijetu Postirani nikad ne zaboravljaju svoje rodno mjesto i svoj rodni mjesni govor.

Postira danas broje tisuću dvjesto stanovnika, tristo duša manje nego 2011. godine. Jedan od razloga je odlazak mladih na školovanje u veće gradove Lijepe Naše, ali i potraga za bolje plaćenim poslovima. Nažalost, rijetki su oni koji se nakon studija vraćaju u malo rodno mjesto. Naime, mještani Postira većinom se bave poljoprivredom (maslinarstvom, uzgojem vinove loze i agruma), ribarstvom i turizmom, no glavni postirski proizvodi su ulje i vino. U radu prorektora za kulturu i umjetnost Sveučilišta u Splitu, Branka Matulića, *Slikar Pavao Pave Gospodnetić – postirski i brački „Bukovac“*, saznaje se kakvo je bilo stanje u Postirima u području vinogradarstva, ali i

² Tj. teritorijalnih upravitelja.

kakva je bila situacija s velikim iseljavanjima s otoka. Godine 1860., nakon što je Austrija ostala bez vinorodnih krajeva na Apeninskom poluotoku, nastupila je velika potražnja za dalmatinskim vinom, a tome je pogodovala i pojava filoksere u Francuskoj (Matulić 2008: 13). Postirani su, kao i svi stanovnici otoka Brača, tu priliku iskoristili te su vinovu lozu sadili gdje god je bilo obradive zemlje. Matulić navodi podatak da su 1893. Postirani proizveli 10 000 hektolitara vina i 1100 hektolitara ulja, no 1891. godine trgovački ugovor Austrije s Italijom omogućio je uvoz talijanskoga vina u Austriju po povoljnim uvjetima i tako zaustavio bračku trgovinu i izvoz. Također navodi podatak da je filoksera 1894. napala i dalmatinske vinograde, pa su vinogradari stradali, i tada dolazi do prvoga vala iseljavanja s otoka (Matulić 2008: 13).

Nekoliko godina kasnije, 1905., došlo je do ponovnoga gospodarskog uspona koji traje sve do početka Prvoga svjetskoga rata, kada dolazi do opće gospodarske krize te počinje drugi veliki val iseljavanja bračkoga stanovništva u prekomorske zemlje. Iz Postira, mjesta koje je 1900. godine brojilo 1526, a 1921. godine čak 1709 stanovnika, do 1931. godine iselilo je više od 500 postirskih duša (Matulić 2008: 13).

Od velike je važnosti tvornica ribe, *Sardina*, utemeljena 1907. godine sa sjedištem u Postirima. Tvornica je od 2013. godine jedna od najmodernijih europskih tvornica za preradu ribe. S već stoljetnom tradicijom ribarstva, prerade ribe i izvoza, ona Postiranima, ali i stanovnicima okolnih naselja, osigurava kvalitetan život.

Značenje imena Postira prate različite teorije i objašnjenja. Kako je u radu prethodno spomenuto, Postira se nalaze nasuprot grada Omiša iz kojega potječu glasoviti omiški gusari. Prvi su stanovnici, radi svoje sigurnosti, najprije naselili malo mjesto Dol koje se nalazi dva kilometra od Postira, prema unutrašnjosti. S obzirom na to da u Dolu nije bilo dovoljno vode, dolske su žene odlazile u susjedno mjesto Postira te na izvorima prale robu. Opranu odjeću su sušile uz obalu, odnosno robu su *prostirale*. Prema ovoj teoriji, od glagola *prostirati* dolazi ime mjesta *Prostire* koje se kasnije razvilo u *Postire* (srednji rod, jednina), a zatim u *Postira* (srednji rod, plurale tantum). Prema drugoj teoriji, značenje imena Postira objašnjava se riječju *pasture* što u prijevodu znači pašnjak, ispaša. Naime, prije naseljavanja i osnutka mjesta, pastiri su svoje ovce vodili na ispašu upravo na području na kojem su se kasnije smjestila Postira.

Od velike je važnosti spomenuti da su Postira rodno mjesto velikoga hrvatskog pjesnika, prozaista, prevoditelja i političara Vladimira Nazora. Nazor je rođen 1876. godine u kamenoj kući na sredini postirske uvale. U Postirima je proveo svoje djetinjstvo, a s navršenih šest godina odselio je s ocem u Bobovišća, mjesto na zapadnoj obali otoka Brača. Jedan je od najplodnijih hrvatskih književnika, a razdoblje njegova stvaralaštva preklapa se s razdobljem hrvatske moderne. U čast ovomu hrvatskom književiku, Osnovna škola Vladimira Nazora iz Postira utemeljila je 1996. godine prosvjetno-kulturnu manifestaciju *Nazorovi dani*. Manifestacija se održava svake godine na dan rođenja Vladimira Nazora, 30. svibnja, a provodi se u sklopu s Organizacijskim odborom *Nazorovi dani* Postira. Svake godine manifestacija započinje polaganjem vijenca i cvijeća na vratima rodne kuće Vladimira Nazora, učeničkim recitacijama njegovih pjesama ispred biste, a dalje se održavaju koncerti, stručni skupovi, izložbe i priredbe u spomen na Postiranina Vladimira Nazora. Riječi koje je svim Bračanima Nazor ostavio u nasljeđe, na najljepši način prikazuju ljubav prema rodnome otoku Braču:

*(...) Otoče bez vode, izvori ne ključaju na tvojim proplancima, potoci ne teku niz tvoje klance. Piješ rosu jutarnju i kišu noćnu, što ti je nose olujni oblaci sinovi Jadrana i Mediterana. Udaraju žitki mlazovi u moj krov, teku glogotajući kroz žljebove, slivaju se u cisternu, što je sam dubih i gradih, a srce mi raste s toga dara, koji dolazi s visina. Otoče bez vode, hvala ti, sto me nauči žeđati i čeznuti za nečim čitav svoj život. (...)*³

1.2. Govori otoka Brača

U radu je prethodno spomenuto da otok Brač broji dvadesetak naselja. Sva naselja, pa čak i ona susjedna, govore drugačije, imaju različitu akcentuaciju te različite oblike riječi jednakih značenja. Konkretno, postirski govor još uvijek nije istražen ni u području tvorbe riječi, ni dijalektološki općenito. Također, valja spomenuti kako ni svi Postirani ne govore jednako. Naravno, tome doprinosi izrazita blizina susjednih mjesta, miješanje stanovnika različitih mjesta, ali i mlađe generacije koje sve manje govore izvornim postirskim govorom. Sve navedeno polako dovodi do mogućega izumiranja postirske riječi.

³ Dio teksta Vladimira Nazora.

Hrvatski jezikoslovac Petar Šimunović, istražio je i sastavio *Rječnik bračkih čakavskih govora* u kojem je na sedamsto pedeset stranica objedinio riječi svih bračkih naselja. Šimunovićev rječnik jedan je od najopsežnijih dijalekatskih rječnika. Također je pisao o govorima naselja Selaca i Bola u radu "Opće značajke govora Selaca i Bola na otoku Braču". Selački je govor još istražio i Siniša Vuković u radu "Akcenatski sustav selačkoga govora – osnovne odlike naglasnog sustava govora Selaca na otoku Braču". Usto je Vuković sastavio i objavio *Ričnik selaškoga govora*.

Čakavski govor mjesta Ložišća, smještenoga na zapadnome dijelu otoka Brača, istražio je hrvatski filolog i dijalektolog Filip Galović u radu *Jezične osobitosti mjesnoga govora Ložišća na otoku Braču*. Galović je također istražio govor naselja Pražnica, smještenoga u središnjem dijelu otoka, te svoja istraživanja zabilježio u radu *Fonološki sustav pražničkoga govora*. Pisao je i o jezičnim osobinama govora Donjega Humca na svim jezičnim razinama u radu *Govor Donjega Humca*.

Bračka naselja karakterizira čakavski ikavski govor. Iznimka je mjesto Sumartin. Sumartin je smješten na istočnoj obali otoka Brača, a njegovi stanovnici govore štokavskim narječjem. Njihovi predci potječu iz Makarskoga primorja. Bili su to bjegunci pred turkom najezdom u 16. stoljeću, koji su se sklonili na obližnji otok. Zato govor Sumartina pripada šćakavskom poddijalektu južnočakavskoga ikavskoga dijalekta. Međutim, tijekom stoljeća življenja na čakavskom otoku, u sumartinskom su se govoru uvriježile pojedine značajke obližnje čakavštine. U kolikoj je mjeri naknadna čakavizacija zahvatila pojedina mjesta tek bi valjalo utvrditi. Tako su npr. dijalektolozi Sanja Vulić i Filip Galović, na temelju analize jezika memoarske proze Venere Stojan *Škatule-batule...*, koja je napisana na autoričinu mjesnom idiomu Maslinice na Šolti, nalaze više čakavskih nego novoštokavskih ikavskih obilježja u tom idiomu (Vulić i Galović 2017: 9).

1.3. Čakavsko narječje – granice

Čakavsko je narječje, uz kajkavsko i štokavsko jedno od tri hrvatska narječja. Sva tri narječja naziv su dobila po upitno-odnosnim zamjenicama *ča*, *kaj* i *što*. Različitim idiomima čakavskoga narječja govori se uglavnom sa svim hrvatskim

otocima od Korčule do Krka. U svim se dijalektološkim priručnicima kao iznimke navode štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), na Šolti (Maslinica) i na Braču (Sumartin). Također je u svim dijalektološkim priručnicima navedeno kako se čakavski također govori u hrvatskom dijelu Istre (osim u mjestu Peroju u kojem živi stara crnogorska dijaspora), u Primorju od Rijeke do Novoga Vinodolskog, a čakavsko je i autohtono stanovništvo grada Senja. Oko Zadra ponešto čakavskih elemenata još čuvaju govori Privlake i Novigrada. Inače na području između Zadra i rijeke Cetine na povijesno čakavski teritorij već početkom turskih osvajanja Bosne počinju se postupno naseljavati štokavci. Mnogi su se od njih čakavizirali, ali pojedina mjesta su poprimila izrazito štokavski značaj: Nin, Zaton, Sveti Petar (nekad Krmčina), Seget, Šibenik i okolica, Pirovac i još neki. Što se tiče grada Splita, danas njegovi stanovnici govore pretežito ikavicom, ali štokavskim narječjem, dok je ranije većina stanovništva govorila čakavskim narječjem.

Zapadni dio otoka Pelješca: Lovište, Kučište, Orebić, Trpanj, Viganj, Pijavčino, Potomje, također se uvrštava u čakavsko narječje, iako u većini tih mjesta prevladavaju štokavske značajke, a takva je situacija i na nekim otocima, u mnogim obalnim dalmatinskim mjestima itd. Čakavska su područja također prisutna i u Lici. Ogulinsko-dugoreško područje uglavnom je čakavsko, mjesta u Gorskom kotaru kao što su Brestova Draga i Vrbovsko, a u Žumberku su to Kalje, Jurkovo selo i Žumberak (Lisac 2009: 15).

U staroj dijaspori u Austriji čakavština je i dan danas očuvana u mnogim mjestima pokrajini Gradišće, također u zapadnoj Mađarskoj, te u četirima naseljima u Slovačkoj sjeverno i južno od Bratislave. Dondavno se jedan temeljno čakavski govor bio održao i u mjestu Hajmaš u mađarskom dijelu Baranje, sjeverno od Pečuha, također u mjestu Čenej u rumunjskom dijelu Banata, zapadno od Temišvara. Temeljno su čakavski i neki govori u Sloveniji duž jugoistočne slovenske granice s Hrvatskom.

O području čakavštine nekad i danas te o granicama čakavskoga narječja detaljnije piše Dalibor Brozović u svojoj knjizi *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Brozović navodi da je prvotno čakavsko područje bilo znatno veće od današnjega: „Obuhvaćalo je Istru, otoke i Pelješac uglavnom u današnjem opsegu, ali na kopnu je čakavsko-štokavska granica bila posve drugačija, najvjerojatnije je slijedila

Unu od ušća ili blizine ušća do gornjega toka i nastavljala se bilom Dinare na gornji tok Cetine, a onda dalje tekla Cetinom do njezina ušća. Iznošene su pretpostavke da se čakavština u dubljoj prošlosti prostirala i istočnije od Cetine, u današnjem Makarskom i Dubrovačkom primorju, ali one nisu utemeljene“ (Brozović 1988: 81).

Postoje i mjesta u kojima se govori čakavsko-kajkavskom mješavinom. U ovom slučaju nije jednostavno točno odrediti kojem narječju pripadaju, s obzirom na prisutne kajkavske i čakavske osobine, ali ikavsko-ekavski odraz jata pokazuje njihovu čakavsku osnovicu. to se prije svega odnosi na govore ozaljskoga kraja. Brozović navodi podatak da se većina čakavskoga stanovništva s kopnenoga područja iselila za vrijeme turskih ratova te su čakavski naseljenici uz Breganu i donju Sutlu kajkavizirani, u Žumberku su se održali, a iseljenici u Gradišće s obiju strana današnje austrijsko-mađarske granice, ukoliko nisu germanizirani ili mađarizirani, očuvali su čakavski govor (Brozović 1988: 81).

Već je navedeno da postirski govor unutar čakavskoga narječja pripada južnočakavskomu ikavskom dijalektu. Taj dijalekt obuhvaća uzak i isprekidan pojas uz more, od Novigrada i Privlake do ušća Cetine. Većina ovoga dijalekta je na otocima, od Pašmana na zapadu do Korčule i Visa na istoku, te čakavski dio poluotoka Pelješca. Migracijski govori ovoga dijalekta smješteni su u sjeverozapadnoj Istri između donje Mirne i Dragonje, s jednim pojasom južno od Mirne, također u južnom Gradišću u Austriji.

1.3.1. Karakteristike čakavskoga narječja i postirskoga govora

Ono što na prvi pogled najbolje karakterizira čakavsko narječje jest upitno-odnosna zamjenica *ča*. Jasno je da su mnoge jezične osobine zajedničke svim čakavskim govorima, no isto tako postoje mnoge značajke po kojima se oni razlikuju, od samoga leksika do gramatičkih i akcenatskih karakteristika.

Brojne dijalektološke rasprave i monografije donose osnovne značajke čakavskoga narječja. Kod nekih čakavskih govora poluglas se u slabom položaju nije reducirao nego se vokalizirao: genitiv jednine *pasa* (prema N jd. *pas* 'vrsta životinje'), malin/melin, instrumental jednine zamjenice *ja manon* < *manom*, dativ/lokativ

mane/mani, Praslavenski *ě* u čakavštini je dao različite reflekske, na istoku ikavski, na zapadu ekavski, a na srednjočakavskom području *e* ispred dentalnih suglasnika *t, d, s, z, n, l, r* ako iza njih slijedi *a, o, u*, ili \emptyset (*leto, ded, testo, delo, koleno ...*), a u svim ostalim slučajevima *i* (*vrime, dica, dite, brig, rika ...*).

Važno je spomenuti tronaglasni sustav čakavskoga narječja. Postoje mnoga odstupanja i različitosti među govorima, no uglavnom su u govorima prisutni naglasci $\hat{}$, \sim , ~ s određenim mjestom akcenta i s čuvanjem nenaglašenih duljina koje mogu stajati ispred i iza akcenta. Ta osnovna čakavska akcentuacija ujedno je i najstarija štokavska, ona u govorima slavonskoga dijalekta, a susreće se i u pojedinim dijalektima kajkavskoga narječja. U tipičnim čakavskim govorima bitna je značajka sloboda distribucije svih triju akcenata; svaki može stajati na početnom, unutarnjem ili na krajnjem slogu riječi (Lisac 2009: 23).

Što se tiče novijih čakavskih osobina, važno je spomenuti pojednostavnjivanje suglasničkih skupova, no u različitim čakavskim govorima različiti su i ostvaraji: *polkova* i *pojкова* < *potkova* (Brozović 1988: 82). U postirskom govoru takav primjer nalazimo u riječi *pajka* < *patka*.

Sve genetski čakavske govore karakterizira šćakavizam, tj. odraz praslavenskih skupina **skj/*stj* > *šč*. U postirskom govoru, vidljiv je primjerima:

- *ščop* u značenju 'štap', *ščućavica* 'štucavica', *guščer* 'gušter' *ščeta* 'šteta'.

Šćakavizmi toga tipa karakteriziraju čakavštinu i arhaičnu hrvatsku štokavštinu, također kajkavštinu, ali najčešće s realizacijom *šč*. Novoštokavci na tom mjestu imaju *št*.

Prisutno je i čuvanje suglasničkog skupa *čr*: *črivo, črv*, a sekundarno, nakon promjene *čvr-* > *čr*, u primjeru *črčojak* 'cvrčak'.

Kada se govori o morfologiji, najznačajnija je čakavska karakteristika specifičan oblik kondicionala pomoćnoga glagola biti:

1. 1. jd. *bin*

1. 1. mn. *bimo*

2. 1. jd. *biš*

2. 1. mn. *bite*

3. 1. jd. *bi*

3. 1. mn. *bi(du)*.

Upitno-odnosna zamjenica čakavskoga narječja glasi *ča*, no u postirskom govoru ona glasi *čo* jer se u govorima srednjodalmatinskih otoka dugo *a* zatvara i realizira kao *o*. Genitiv zamjenice *ča* je *česa* u čakavštini općenito, pa i u Postirima.

Što se pokaznih zamjenica tiče, za čakavske govore tipične su: *(o)vaj*, *(o)naj*, *(o)taj*, na sjeverozapadu: *ta*, *ov*, *on*, a na jugoistoku: *ti*, *ovi*, *oni* (Lisac 2009: 27). U govoru Postirana stanje je ponešto drugačije, pa navedene pokazne zamjenice glase: *ti*, *vi*, *ni*.

Važno je spomenuti i gubljenje krajnjega *-i* u infinitivu na *-ći* i na *-ti*:

- *činit*, *govorit*, *prat*, *mirovat*
- *moć*, *poć*, *doć*, *oboć*.

Za sintaksu čakavskih govora karakteristično je da je red riječi u rečenici često drugačiji nego u standardnom jeziku. Konkretno u postirskom govoru, česte su, pod utjecajem romanskih idioma, konstrukcije prijedloga i imenice: *čer od Onte* 'Antina kći'.

Česta je pojava upotreba dativa osobne zamjenice umjesto nominativa posvojne: *Meni je pape nojstroži*. 'Moj je otac najstroži.'

Također je karakteristično miješanje lokativa i instrumentala s akuzativom u mjesnom značenju, čemu je uzrok davni romanski utjecaj (Lisac 2009: 28). Vidljivo je u primjerima: *Živi u Omiš*. / *Stoji prid konobu*.

Nezaobilazna specifičnost čakavskoga narječja jest leksik. Opće je poznato da su čakavski govori na obali i otocima brojni leksemi koji su podrijetlom iz različitih romanskih idioma, posebice iz dalmatskoga i mletačkoga. U postirskom se govoru romanizmi također susreću u svakodnevnom leksiku, npr.:

- *mudonte* u značenju 'gaćice'
- *borša/boršin* 'torba/torbica'
- *kućarin* (tal. *cucchiaino*) 'čajna žličica'
- *lancun* 'plahta'
- *teraca* 'terasa'
- *komoda* 'noćni ormarić'

- *šugamon* 'ručnik'
- *kacavida* 'odvijač'
- *vižita* 'posjet'
- *skuža* 'isprika'
- *žveljarin* 'budilica'
- *šetemona* 'tjedan'.

U postirskom je govoru zanimljiv primjer romanizama koji su u vrlo čestoj uporabi. Riječ je o talijanskim posuđenicama za odjeću: korut → pipita → **mezoluto** (tal. mezzo lutto 'polovica žalosti'). Korut označava crninu, pipita crno-bijeli uzorak, a mezoluto označava odjeću sive boje.

1.3.2. Karakteristike postirskoga govora unutar južnočakavskoga ikavskog dijalekta

U dijalektološkoj je literaturi općepoznato da je južnočakavski ikavski dijalekt većinom zastupljen na otocima od Pašmana do Korčule, uključujući i zapadni Pelješac i južni dio otoka Paga. Sjeverozapadni dio Istre također pripada tom dijalektu, kao i Klada i Studena sjeverno od Rijeke, zona od Novigrada i Privlake kod Zadra do rijeke Cetine, uz mnogobrojna štokavska mjesta na tom potezu. Pripada mu još i dio hrvatskih naselja u južnom Gradišću u Austriji.

Mjesni govor Postira po svim svojim jezičnim osobinama pripada južnočakavskom ikavskom dijalektu. U nastavku su navedene najčešće karakteristike toga dijalekta te su za svaku od karakteristika prikazani i objašnjeni primjeri iz postirskoga govora.

Osnovna karakteristika južnočakavskoga ikavskoga dijalekta je vokal *i* kao refleks jata. Ikavizmi su prisutni na čitavom području koje obuhvaća južnočakavski dijalekt, pa tako i u postirskom govoru:

- *misto*, *dite*, *čovik*, *mliko*, *misec*, *cvit*
- *bižat* 'bježati', *pivot* 'pjevati', *misit* 'mijesiti', *bilit* 'bijeliti'.

Ekavizmi su u južnočakavskom dijalektu vrlo rijetki, a u postirskom ih govoru uopće nema.

Različite dijalektološke rasprave potvrđuju čakavizme u pojedinim govorima počevši od srednjodalmatinskih otoka pa sve do Istre. Na otoku Braču čakavizme je još moguće čuti u Supetru, i to isključivo kod starije populacije; kod mlađih se generacija čakavizam potpuno izgubio.

Mnoge dijalektološke rasprave i monografije opisuju prijelaz dočelnoga *m* u *n* u nastavcima i u nepromjenjivim riječima u čakavskim mediteranskim govorima. U postirskom je govoru to vidljivo u primjerima:

- *vidin* 'vidim', *stojin* 'stojim', *čekon* 'čekam', *sebon* 'sobom', *menon* 'mnom', *nonoton* 'djedom', *sedan* 'sedam', *osan* 'osam'.

Kod prezenta 3. lica množine, karakteristični su nastavci *-idu/-edu/-odu*.

• <i>nosidu</i> 'nose'	• <i>mošedu</i> 'mašu'	• <i>pivodu</i> 'pjevaju'
• <i>vodidu</i> 'vode'	• <i>metedu</i> 'metu'	• <i>svirodu</i> 'sviraju'.

Također, u južnočakavskom su ikavskom dijalektu česti primjeri depalatalizacije *l* u *j*, a u postirskom se govoru depalatalizacija događa u riječima:

- *prijatej* 'prijatelj', *uje* 'ulje', *jubov* 'ljubav', *poje* 'polje', komp. *boje* 'bolje'.

Isto tako, protetsko *j*- zastupljeno je u čestim primjerima postirskoga govora:

- *justa*, *Jamerika*, *joko*, prilog *jopet*.

Otočne govore jugoistočne čakavštine, pa tako i postirski govor, osobito karakterizira duljenje kratkoga naglašenog *a* izvan posljednjeg sloga (Lisac 2009: 149). Neki od primjera iz postirskog govora su:

- *gāleb*, *māter*, *pāmet*, *rāme*, *kāmen*, *zlāmen* 'znamen, obilježje, znak'.

Pridjevi imaju određeni i neodređeni oblik. U atributskoj se službi češće upotrebljava određeni, a u predikativnoj službi neodređeni oblik pridjeva; određeni se obično sklanjanju po zamjениčkoj deklinaciji, rjeđe po imeničkoj (Lisac 2009: 146). U

postirskome govoru, a vrlo često i u ostalim južnočakavskim govorima, karakteristika deklinacije je *-ega* u G jd. te *-emu* u D jd:

- G jd. **-ega**
 - debe**lega** 'debeloga'
 - mole**ga** 'maloga'
 - visoke**ga**
 - postirsk**ega**
- D jd **-emu**
 - debe**lemu**
 - mole**mu**
 - visok**emu**
 - postirsk**emu**.

Što se komparativa tiče, za južnočakavski dijalekt karakteristični su *nižji*, *višji*, *debbji*, *užji*, *širji* (Lisac 2009: 146), a redovito ih nalazimo i u postirskome govoru.

U postirskome govoru u svakodnevnoj komunikaciji sačuvao se imperfekt, no češće je to slučaj kod starije populacije, a rjeđe kod mlađe:

1. 1. jd. *bišen požuri*

1. 1. mn. *bišemo požurili*

2. 1. jd. *bišeš požuri*

2. 1. mn. *bišete požurili*

3. 1. jd. *biše požuri*

3. 1. mn. *bišedu požurili*.

2. TVORBA RIJEČI U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU

Drugi, te ujedno središnji dio ovoga diplomskog rada, temeljit će se na teorijskim postavkama Stjepana Babića koje su sadržane u *Tvorbi riječi u hrvatskome književnome jeziku* te na radovima i istraživanjima o tvorbi riječi Sanje Vulić. S obzirom na nedovoljnu istraženost postirskoga govora, pri analiziranju tvorbeno motiviranih imenica koristit ću se navedenim postavkama i istraživanjima kako bih što jasnije prikazala tvorbu pojedinih imenica. Tvorbu je riječi u hrvatskome standardnome jeziku naj iscrpnije istražio i usustavio jezikoslovac Stjepan Babić. Do izdavanja njegova rada u hrvatskome književnom jeziku tvorba riječi nije bila obrađena u ovakvu opsegu, već su dotadašnji radovi rađeni na mnogo manjem broju primjera ili su namijenjeni radu u školi. Babićev rad prikazuje tvorbu imenica, pridjeva, glagola i priloga. Naime, obrađuje tvorbu onih vrsta riječi kojima je tvorba plodna. Babić ističe: „Jasno je da se ovdje uz plodne tipove prikazuju i neplodni jer se sustavno uklapaju uz plodne, a oni zbog velikih tvorbenih potreba mogu postati i plodni“ (Babić 2002: 15).

Osim jezikoslovca Stjepana Babića, tvorbom riječi u hrvatskome jeziku se bavila i Eugenija Barić, u jezikoslovnom priručniku *Hrvatska gramatika* iz 1995. godine.

Stjepan Babić tvorbu riječi određuje kao jezičnu pojavu kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga, a ujedno označuje i jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova postanka novih riječi (Babić 2002: 23).

Tvorba riječi, zbog sličnosti sa sklonidbom i sprezanjem, veoma se često smatra i morfologijom⁴, oblikoslovljem, no Babić ističe razliku da tvorbom riječi nastaje nova riječ, nova leksička jedinica, dok u morfologiji slaganjem morfema nastaje samo drugi oblik iste riječi. Uz to, navodi da je tvorbu riječi potrebno nazvati leksičkom morfologijom (morfologijom nazivanja), za razliku od sintaktičke (gramatičke) morfologije, dakle treba uzeti u obzir da je tada naziv morfologija u širem smislu (Babić 2002: 24).

⁴ Babić morfologiju definira kao znanost koja proučava kako se morfemi slažu u ovjerene oblike riječi (Babić 2002: 24).

Eugenija Barić tvorbu riječi definira kao jezičnu pojavu gdje od jedne ili više riječi nastaju nove, ali je ujedno i dio gramatike koji proučava tvorbenu strukturu dosadašnjih riječi dajući pravila za tvorbu novih riječi. Također, ističe kako među riječima koje su u tvorbenoj vezi vlada odnos motivacije, odnosno očituje se određeno sudjelovanje izraza i sadržaja osnovne riječi u ostvarivanju izraza i sadržaja tvorenice te se upravo zbog toga kaže da je osnovna riječ ona koja motivira tvorenicu u tvorbenom procesu, a tvorenica ona koje je motivirana osnovnom riječju (Barić 1995: 285 – 286).

Na jednostavan je način, E. Barić pojasnila zašto se tvorbene riječi još nazivaju i motiviranima.

S druge strane, netvorbene, odnosno nemotivirane riječi su one riječi koje se ne mogu ni izrazno ni sadržajno dovesti u tvorbenu vezu ni s jednom riječju (Barić 1995: 286).

Babić za tvorbeni prikaz navodi četiri osnovna polazišta:

1. tvorbene jedinice (prefikse i sufikse) kojima se riječi tvore
2. tvorbene osnove od kojih se riječi tvore
3. tvorbene načine na koje se riječi tvore
4. značenja koja tvorenice imaju (Babić 2002: 16).

Da bismo mogli napraviti tvorbenu analizu neke riječi, potreban je tvorbeni obrazac⁵ koji se sastoji od najmanje dviju riječi. Polazna riječ u tvorbenoj analizi naziva se osnovna riječ, a riječ koja nastaje tvorbenom analizom naziva se tvorbena riječ ili tvorenica. Veoma je važno naglasiti da osnovna riječ i tvorenica moraju biti na sinkronijskoj razini, odnosno moraju istodobno postojati u jednom jeziku, odnosno u jednom konkretnom idiomu.

Potrebno je da veza između osnovne riječi i tvorenice postoji i na glasovnoj⁶, i na semantičkoj⁷, i na sinkronijskoj razini, te da s toga gledišta zadovolji tri uvjeta:

1. tvorenica treba imati zajednički dio, leksički morfem ili osnovu s riječju od koje je tvorena

⁵ Obrazac je formalni uzorak po kojem se riječi tvore (Babić 2002: 34).

⁶ Izraznoj razini.

⁷ Sadržajnoj, značenjskoj razini.

2. odnos osnove i tvorbenih morfema mora biti jasan
3. značenje tvorenice treba se izvoditi izravno iz značenja dijelova koji ju tvore (Babić 2002: 25–26).

Važno je istaknuti da tvorbu riječi zanimaju isključivo tvorbeno motivirane riječi, dok tvorbeno nemotivirane riječi u tvorbenoj analizi služe isključivo kao osnova. Riječ postaje od tvorbene netvorbena kad se glasovno promijeni osnovna riječ ili tvorenica, kad se i glasovno i semantički promijeni ili osnovna riječ ili tvorenica i kad se izgubi osnovna riječ (Babić 2002: 28).

Tvorba riječi, opisujući tvorbeni sustav jednoga jezika, proučava i utvrđuje nizove tvorbeno istoznačnih riječi, odnosno riječi koje su nastale na isti način te se tako dobivaju tvorbeni uzorci (Barić 1995: 286). Naime, da bi riječi pripadale istomu tvorbenom uzorku nije dovoljno da imaju isti završetak, već je potrebno da imaju i isto tvorbeno značenje. E. Barić kao primjer navodi imenice *čistačica* i *grančica* koje završavaju istim nizom glasova *-čica*, a ipak ih ne svrstavamo u niz riječi nastalih po istom tvorbenom uzorku jer imenica *čistačica* ima tvorbeno značenje 'žena čistač', a imenica *grančica* 'mala grana'. Prema tome, riječi istog tvorbenog uzorka moraju ispunjavati sljedeće opće uvjete:

1. osnovne riječi moraju pripadati istoj morfološkoj vrsti
2. tvorbeno sredstvo mora biti isto (Barić 1995: 286).

Svi tvorbeni uzorci ne sudjeluju podjednako u stvaranju novih riječi; po uzoru na jedne nastaje mnogo novih riječi, a po uzoru na druge nastaje malo ili ništa, a ta se sposobnost tvorbenog uzorka da se po njemu stvaraju nove riječi zove proizvodnost ili produktivnost (Barić 1995: 288).

2.1. Dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji

O istraživanjima tvorbe riječi u čakavskim, štokavskim i kajkavskim govorima iscrpno piše Sanja Vulić te u svom radu navodi brojne primjere dijalektalne tvorbe riječi iz radova i rasprava mnogih jezikoslovaca, od kojih skraćeni prikaz donosim u ovom poglavlju.

Sanja Vulić, pišući o dijalektološkim istraživanjima hrvatskih narječja, dijalekata i skupina govora te pojedinih mjesnih govora kao konkretnih sustavnih realizacija na terenu, ističe da se najveća pozornost posvećuje fonološkim značajkama, a nešto manje morfološkim osobinama. Također navodi zanimljivu činjenicu da su još u trećem desetljeću prošloga stoljeća objavljeni opširni radovi iz tvorbe riječi u pojedinim mjesnim govorima, a nakon toga su istraživanja tvorbe riječi u dijalektologiji zamrla; prvi takvi objavljeni radovi odnosili su se na tvorbu riječi u pojedinim gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima, odnosno u temeljno čakavskim gradišćanskohrvatskim govorima (Vulić 2006: 97).

Prva i do danas jedna od najopsežnijih analiza tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji jest rječotvorna raščlamba govora Hrvatskoga Groba, u okviru dijalektološke rasprave Václava Vážnoga *O chorvátském „kajkavském“ nářečí Horvatského Gróbu* iz 1925. godine, a pritom je zanimljivo da je slovački jezikoslovac već tada shvaćao važnost razdvajanja tvorbe riječi od etimologije. Njegovi primjeri tvorbene analize pokazuju kako je, već prije 93 godine, primijenio sinkronijski pristup⁸ tvorbi riječi u dijalektologiji te udario temelje komparativnim istraživanjima tvorbe riječi u pojedinim mjesnim govorima: Vážný ističe kako u vrijeme njegova istraživanja, u govoru Hrvatskoga Groba, imenice *kipac* i *mravac* nisu deminutivi, jer se više ne rabe riječi *kip* i *mrav* od kojih bi se imenice *kipac* i *mravac* mogle izvesti. Time je također pokazao da tvorbena (ne)motiviranost pojedine dijalekatne riječi, kao i njen rječotvorbeni opis, prije svega ovisi o rječotvorbenim odnosima unutar tvorbenoga sustava idioma kojemu ta riječ pripada. Navodeći te primjere, Sanja Vulić ističe bitnu razliku između Vážnoga i nekih kasnijih dijalektologa, a to je da je Vážný svjestan razlike između sinkronijskih i dijakronijskih rječotvorbenih odnosa (Vulić 2006: 98).

Sljedeća ličnost koja se u svojim radovima bavila tvorbom riječi u čakavskome narječju jest hrvatski jezikoslovac Stjepan Ivšić.

Gradišćanskohrvatsko govorno područje koje je Ivšić istraživao je od juga Gradišća pa sve do selâ u Slovačkoj, a njegove su bilješke s terenskoga istraživanja više od četrdeset godina ostale neobjavljene; za tisak ih je priredio i objavio Božidar Finka

⁸ Tvorba riječi je sinkronijska disciplina, dok je etimologija dijakronijska, tj. ona proučava podrijetlo riječi.

1971. godine pod naslovom *Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca*. Njegovo opsežno istraživanje sadrži tek nekoliko stavki koje se odnose na tvorbu riječi. Ono što Ivšić zapaža jest sufiks *-ljac* u primjerima *vrtljac* i *kutljac*, koji u oba primjera naziva nastavkom te navodi da je *vrtljac* deminutiv od imenice *vrtal*. No, Sanja Vulić ističe da se u gradišćanskohrvatskim govorima riječ *vrtal* ne realizira kako to Ivšić navodi, nego *vrt*; kada bi se realizirao *vrtal*, tada bi deminutivni sufiks bio *-ac*, a ne *-ljac* (Vulić 2006: 99).

Nakon istaknutih jezikoslovaca, Vážnoga i Ivšića, istraživanjem tvorbe riječi bavili su se Helena Koschat i Gerhard Neweklowski. Naime, 1978. godine objavljene su njihove opsežne monografije o gradišćanskohrvatski govorima (Vulić 2006: 99).

Helena Koschat, gradišćanska Hrvatica, u svojoj monografiji *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland* u sklopu istraživanja tvorbe imenica, posebno se bavi sufiksalsnom derivacijom; sufikse dijeli u četiri osnovne skupine od kojih su prve tri određene gramatičkim rodom derivata, pa razlikuje skupinu sufikasa za tvorbu imenica muškoga, srednjega, te za derivaciju imenica ženskoga roda, a u četvrtu skupinu svrstava sufikse za tvorbu hipokoristika⁹. Gerhard Neweklowsky, u svojoj opsežnoj raspravi *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*, jedno poglavlje posvećuje tvorbi riječi te je pritom nastojao poštivati sinkronijska načela rječotvorbene analize, no u tome nije bio potpuno dosljedan (Vulić 2006: 100).

Najveći postotak radova koji se tiču tvorbe riječi u hrvatskim dijalektima odnosi se na čakavsko narječje, uključujući i hibridne govore s čakavskom osnovicom. Prvi istraživač tvorbe riječi izvan gradišćanskohrvatskoga govornoga područja jest hrvatski dijalektolog Mate Hraste čiji je rad *Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije* prvi sustavni rad o tvorbi riječi u čakavologiji, ali i u hrvatskoj dijalektologiji općenito (Vulić 2006: 103).

Tvorbom riječi u dijalektima u svojim su se radovima bavili i Blaž Jurišić u prvoj knjizi svoje monografije *Rječnik govora otoka Vrgade*, Milan Moguš u monografiji *Današnji senjski govor*, poljski kroatist Wiesław Boryś u radu *Przyrostek -*

⁹ Hipokoristici su imena od milja, odmilice, umiljenice.

ac i pochodne w dialektie czakawskim. Rad Wiesława Boryśa prvi je rad u kojem se sustavno pristupa rječotvorbenim pitanjima u dijalektologiji, a važan je i zbog mnogobrojnih tvorbenih primjera koji su u njegovom radu navedeni. Božidar Finka i Slavko Pavešić u *Radu na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici* istražili su i zabilježili tvorbu pojedinih skupina etnika¹⁰, blagdanskih imena i hipokoristika. Stjepko Težak, hrvatski jezikoslovac, u svom djelu *Ozaljski govor* obuhvaća i tvorbu riječi u ozaljskom hibridnom čakavsko-kajkavskom govoru, a najviše je pozornosti posvetio tvorbi imenica (Vulić 2006: 105).

Što se tiče štokavskoga narječja, tvorbu riječi istraživali su Stjepan Ivšić u monografiji *Današnji posavski govor*, Dalibor Brozović u dijalektološkoj raspravi *O problemu ijekavskočakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, no najopsežnije priloge u okviru istraživanja tvorbe riječi u štokavskim govorima dao je Wiesław Boryś. Skupine Govore slavonskoga dijalekta istraživala je Ljiljana Kolenić, a Mira Menac-Mihalić i Antonio Sammartino, u tekstu *Adaptacija talijanizama u moliškohrvatskom govoru Mundimitra*, otvorili su pitanje jezika u kontaktu unutar moliškohrvatskoga tvorbenoga sustava (Vulić 2006: 108).

Tvorbu riječi u kajkavskim govorima istraživao je Mijo Lončarić u raspravi *Jagnjedovački govor*, a u zajedničkoj raspravi s Alojzom Jembrihom, *Govor Gregurovca Veterničkoga* iz 1982. godine, prikazuje fonologiju, morfologiju i tvorbu deminutiva, augmentativa te onimije zagorskoga sela Gregurovca Veterničkoga. Tvorbom riječi u okviru kajkavskih govora bave se Vesna Zečević u radu *Loborska kajkavština*, te Jela Maresić u radu *Đurđevečki rječnik* (Vulić 2006: 109).

Većina radova koji se tiču rječotvorja u hrvatskoj dijalektologiji posvećena je čakavskome narječju, nešto manje štokavskom, a najmanje kajkavskom narječju. Od suvremenijih istraživanja tvorbe riječi od velike je važnosti spomenuti istraživanja Sanje Vulić. S. Vulić prva je koja se u hrvatskoj dijalektologiji detaljno bavi dijalektalnom tvorbom riječi, a njena se istraživanja temelje na gradišćanskohrvatskim govorima. Potaknuta opsežnim istraživanjima Sanje Vulić, Ivana Nežić istražila je i analizirala tvorbu imenica u čakavskom ekavskom mjesnom govoru Brovinja u Istri.

¹⁰ Etnici su skupna imena stanovnika nekoga naseljenog mjesta.

Tvorbeni načini, kojima se I. Nežić bavila, jesu izvođenje i slaganje¹¹ i njihove podmetode sufiksalna, prefiksalna, prefiksarno-sufiksalna, čista složena, složeno-sufiksalna, te je pozornost posvetila i rubnim tvorbenim načinima koji ne pripadaju tvorbi riječi u užem smislu.

Najplodnijom tvorbenom metodom u tvorbi imenica govora Brovinja pokazala se sufiksna tvorba (oko 60% imenica). Premda u analizi prevladavaju sufiksi domaćega podrijetla, četvrtina sufikasa su stranoga podrijetla, npr. *-eca*, *-enca*, *-onca*, *-ora*, *-esa*, *ista*, *-uc*, *-ol*, *-o*, *-et*, *-ant* itd. Također, potvrđeno je i nekoliko hibridnih tvorenica u kojima se na osnove stranoga podrijetla dodaju domaći sufiksi: *bukonić*, 'komadić', *bukon* + *-ić*, *finjetak* 'kraj', *fin* + *-jetak* ... , no nije potvrđena niti jedna sufiksna izvedenica u kojoj se na domaću osnovu dodaje sufiks stranoga podrijetla. U svom je radu I. Nežić zabilježila nekoliko sufikasa koji su se pokazali najplodnijima, a takvim se sufiksima izražavaju različita značenja. U tvorbi imenica ženskoga roda najplodniji je sufiks *-ica* kojim se tvore razni deminutivi, imena biljaka, nazivi za ženske osobe i nazivi za predmete. Izdvaja se i sufiks *-ina* kojim se uglavnom tvore razni pojmovi, nazivi za predmete i neka imena biljaka. Što se tiče imenica muškoga roda, najplodnijim se pokazao sufiks *-ić* kojim se tvore brojni deminutivi, te razni pojmovi. Također, plodan je i sufiks *-in* te sufiks *-(a)c*. Kada je riječ o prefiksnoj tvorbi, I. Nežić navodi da je prefiksna tvorba slabo plodan način u tvorbi imenica. Također, zabilježila je i nekoliko primjera koji nastaju rubnim tvorbenim načinima, preobrazbom i sintaktičko-semantičkom tvorbom. I. Nežić zaključuje da se tijekom istraživanja tvorbe riječi u govoru Brovinja najplodnijom derivacijskom metodom pokazala sufiksna tvorba, dok su prefiksna, prefiksarno-sufiksna te slaganje izrazito rijetko zabilježeni u tom istarskom mjesnom govoru (Nežić 2014: 421 – 428).

2.2. Odnos tvorbe riječi prema drugim granama jezikoslovlja

Na veliku važnost istraživanja tvorbe riječi u dijalektologiji upozorava Sanja Vulić. S. Vulić ističe kako se najmanje pozornosti posvećuje rječotvornim raščlambama, a najveća pozornost pridaje se onim fonološkim te navodi brojna neriješena pitanja pri utvrđivanju odnosa tvorbe riječi prema drugim granama

¹¹ Navedeni tvorbeni načini objašnjeni su u nastavku rada.

jezikoslovlja, odnosno prema fonologiji, morfologiji, sintaksi, leksikologiji, semantici, stilistici i etimologiji, ali i u mnogim otvorenim pitanjima iz područja sociolingvistike u najširem smislu (Vulić 2007: 85).

Dodirne točke u kojima se susreću tvorba riječi i fonologija jesu fonološke inačice različitih tvorenica, njihovih tvorbenih osnova ili tvorbenih jedinica (prefikasa i sufikasa) u pojedinim mjesnim govorima (Vulić 2007: 85). Fonologija se, kao dio gramatike, bavi glasovima i glasovnim promjenama. U tvorbenim analizama često nailazimo na glasovne promjene na tvorbenome šavu, odnosno na granici tvorbenih jedinica i tvorbene osnove.

Zbog fonoloških značajki tvorenica u cjelini, odnosno zbog fonoloških značajki njihovih tvorbenih osnova i tvorbenih jedinica, potrebno je uvesti nadtvorenice, hipersufikse i hiperprefikse kao apstraktne pojmove u tvorbi riječi, no pri takvim se raščlambama točno zna razlika između fonološkoga i rječotvorbenoga obilježja pojedinoga leksema. S. Vulić navodi primjer za međusobni odnos tvorbe riječi i fonologije pri fonološkim inačicama tvorenice *Krstitelj* (Pajngrt) i *Krstitej* (Pinkovac) – fonološke sufiksne inačice *-telj* i *-tej* nameću određivanje arhisufiksa / hipersufiksa, a ujedno i nadtvorenice¹² (Vulić 2007: 86).

O suodnosu tvorbe riječi i fonologije pri razmatranju tvorenica u jednom mjesnom govoru i u skupini govora, S. Vulić zaključuje: „Bitna je razlika u tom što fonološke značajke unutar jednog mjesnog govora ne zahtijevaju uključivanje dijakronije i rječotvorbenu analizu, odnosno ne nameću uvođenje apstraktnih tvorenica i tvorbenih jedinica“ (Vulić 2007: 87).

Kada je riječ o suodnosu tvorbe riječi i morfologije, ona najviše dolazi do izražaja u graničnim slučajevima. Neki oblici, koji se tradicionalno razmatraju u okviru morfologije, zapravo su na granici morfologije i rječotvorja. Ovdje se misli prvenstveno na tvorbu glagolskih pridjeva i glagolskih priloga, zatim na tvorbu komparativa i superlativa pridjeva, te na perfektivizaciju, imperfektivizaciju i iterativizaciju glagola, a posebno na prefiksnu tvorbu svršenih glagola. Rubnom se pojavom između

¹² U primjeru je hipersufiks *-telj*, a nadtvorenica *Krstitelj* (Vulić 2007: 86).

morfologije i rječotvorja nekad smatra i tvorba glagolskih imenica, mocijska tvorba, ali i tvorba umanjenica i uvećanica (Vulić 2007: 87).

U okviru gramatike, morfologija proučava različite oblike iste riječi, dok se tvorba riječi bavi međusobnim odnosom više riječi, naravno, tvorbeno motiviranim riječima na sinkronijskoj razini. No, iz perspektive tvorbe riječi i morfologije kao lingvističkih disciplina, morfologija se bavi općenito morfemima¹³, a tvorba riječi analizira stvaranje novih riječi na temelju onih postojećih.

S. Vulić morfološki sustav određuje kao sustav načelno zatvorenoga tipa, dok je tvorbeni sustav otvoren, odnosno, neograničen. Ističe da dokle god neki jezik ili govor potpuno ne ugasne, uvijek postoji mogućnost izvođenja novih riječi i stvaranja novih tvorbenih obrazaca, te novih odnosa između tvorbenih jedinica i tvorbene osnove. Navodi i činjenicu da taj odnos najviše dolazi do izražaja pri izboru formalnoga umjesto semantičkoga kriterija pri klasifikaciji tvorbenih elemenata, odnosno pri razmatranju od kojih vrsta riječi nastaju novotvorenice (Vulić 2007: 88).

Što se tiče sintakse, njihov je odnos dijelom određen činjenicom što su rječotvorbeni odnosi na sinkronijskoj razini isključivo sintagmatski, no odnos tvorbe riječi i sintakse najvažniji je pri tvorbenoj analizi čistih složenica, tvorenica nastalih složeno-sufiksalsnom tvorbom, ali i prefiksalsno-složenom tvorbom. Njihov je odnos važan je i pri sintaktičko-semantičkoj tvorbi koja je vrlo plodna u polisemiji¹⁴ (Vulić 2007: 88).

Tvorba riječi i leksikologija u tijesnom su međusobnom odnosu upravo zato što tvorbom riječi nastaju nove riječi koje su podložne leksikološkim analizama. Nastajanje i nestajanje riječi u tvorbenom lancu¹⁵ mijenja rječotvorbene odnose, kao i leksičke odnose. Odnos tvorbe riječi i leksikologije vrlo često dolazi do izražaja u različitim mjesnim govorima. No unatoč tijesnoj povezanosti tvorbe i leksikologije, bitna je razlika to što leksikologija razmatra sve riječi, dok tvorbu riječi zanimaju samo one koje su tvorbeno motivirane. Također, značajna je razlika to što tvorbeno značenje određene

¹³ Rastavlja riječi na morfeme (leksičke, tvorbene, gramatičke).

¹⁴ Višeznačnost.

¹⁵ Tvorbeni je lanac pravac od netvorbene, tvorbeno nemotivirane riječi do različitih vrsta izvedenica i složenica, tj. tvorbenih, odnosno tvorbeno motiviranih riječi.

tvorenice može biti uže ili šire od njenoga leksičkoga značenja¹⁶, a tu se uključuje i treća grana jezikoslovlja – semantika (Vulić 2007: 90).

Pri sastavljanju tvorbenih preoblika, koje su nezaobilazni dio rječotvorbene raščlambe, susreću se tvorba riječi i semantika. Kod toga suodnosa, S. Vulić naglašava kako neka riječ koja je u jednom ili u više gradišćanskohrvatskih mjesnih govora tvorbeno motivirana, u ostalim mjesnim govorima može biti nemotivirana i obratno, no nipošto se ne smiju uspoređivati s rječotvorbenim odnosima u hrvatskim idiomima u matičnoj zemlji, upravo zbog mogućega izostanka semantičke povezanosti na sinkronijskoj razini. Semantički su odnosi na sinkronijskoj razini u nekim slučajevima važniji od genetskolingvističkih kriterija, jer ako se pri određivanju tvorbenoga značenja zanemari semantička komponenta na račun formalnoga sustava, tada tvorbene preobliske mogu izgubiti smisao. No prije svega, povezanost tvorbe riječi i semantika vidljiva je u podjeli tvorenica s istim tvorbenim jedinicama u različite semantičke skupine (Vulić 2007: 91 – 92).

Nadalje, općeprihvaćen je stav da se stilski obilježene imenice isključivo izvode od stilski neobilježenih te da obrnuti slučaj ne vrijedi. Prema tome, odnos tvorbe riječi i stilistike neodvojiv je od odnosa tvorbe riječi i semantike (Vulić 2007: 94).

U radu je već spomenuta razlika između etimologije i tvorbe riječi, odnosno da etimologija istražuje podrijetlo riječi i kako je nastala u nekom jeziku, dok tvorba riječi analizira nastanak novih riječi na sinkronijskoj razini.

Naime, kad je riječ o odnosu sinkronije i dijakronije u tvorbi riječi, treba imati na umu da sve riječi koje su etimološki prozirne, nisu automatski tvorbeno motivirane na sinkronijskoj razini. Mnoge su od njih na tvorbenom rubu zbog gubljenja prave semantičke veze (Vulić 2007: 96).

Odnos tvorbe riječi i jezika u kontaktu izražen je pri preuzimanju riječi iz jednoga sustava u drugi i tada dolazi do utvrđivanja koje riječi nakon preuzimanja ostaju tvorbeno motivirane, a koje to prestaju biti. Na manjinski jezični sustav nekoga mjesnog govora u dijaspori, dominantni jezik može utjecati na različite načine. U vezi s

¹⁶ Npr. leksičko značenje imenice *dizalo* jest *naprava za dizanje i spuštanje*, a tvorbeno značenje je *naprava za dizanje* iz čega proizlazi da je tvorbeno značenje 50% uže od leksičkoga.

time, S. Vulić navodi primjer govora Hrvatskoga Groba u kojem je prisutno više deminutiva nego u ostalim gradišćanskohrvatskim govorima, što je moguće objasniti utjecajem slovačkoga jezika. Mnoge su tuđice u ostalim gradišćanskohrvatskim govorima tvorbeno nemotivirani hungarizmi ili germanizmi, no u govoru Hrvatskoga Groba situacija je drukčija jer je većinu preuzetih slovackizama moguće tvorbeno raščlaniti na sinkronijskoj razini (Vulić 2007: 97).

Kada je riječ o sociolingvistici, spomenuti jezični kontakti, vezani uz rječotvorbenu problematiku, mogu biti razmatrani u okviru sociolingvistike. Jasno je da je rječotvorje mnogo bogatije i razgranatije u jezicima koji su manje skloni posuđivanju riječi iz tuđega jezika. Takva je situacija s hrvatskim jezikom nakon ulaska u Kraljevinu SHS, 1918. godine. Naime, u hrvatskom se jeziku više posuđuju riječi iz tuđih jezika, a znatno se manje tvore vlastite nove, no unatoč tomu u hrvatskom je jeziku rječotvorje još uvijek plodno. Odnos tvorbe riječi i sociolingvistike najviše dolazi do izražaja u razlikama rječotvorbenoga sustava nekoga govora u različitim naraštajima. Što su naraštaji mlađi, leksički fond, a time i sustav rječotvorja, u umirućim je govorima u dijaspori sve siromašniji (Vulić 2007: 100).

2.3. O tvorbenim načinima

Dva su osnovna tvorbeni načina u hrvatskome jeziku, a to su izvođenje (derivacijska tvorba) i slaganje (složena tvorba). Nove riječi koje se tvore izvođenjem zovu se izvedenice ili derivati, a one koje se tvore slaganjem zovu se složenice ili kompoziti.

Izvođenje je takav način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnove jedne riječi, odnosno od jedne osnove. Pri tvorbi riječi izvođenjem razlikuju se dvije osnovne podmetode: sufiksna tvorba ili sufiksacija i prefiksna tvorba ili prefiksacija. Također, postoji i treća podmetoda, odnosno kombinacija prvih dviju, a to je prefiksno-sufiksna metoda.

S druge strane, slaganje je način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnova dviju ili više riječi, odnosno od dvije ili više osnova. Najčešće su složenice od dviju, a one od triju osnova veoma su rijetke. Dvije se osnove najčešće povezuju dodavanjem

spojnoga formanta *-o-*, *-e-*, *-i-*, *-u-* ili *-ø-*, između dviju osnova, s time da je spojnik *-o-* najčešći. Četiri su podmetode složene tvorbe:

1. čista složena tvorba (ne sudjeluju prefiksi i sufiksi, a osnove se najčešće vežu spojnicima)
2. složeno-sufiksna tvorba (sudjeluju dvije ili više osnova i sufiks)
3. prefiksno-složena tvorba (sudjeluje prefiks i dvije osnove)
4. sraščivanje (sudjeluju dvije ili više osnova bez ikakvih tvorbenih formanta).

2.4. Sufiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima

Kod sufiksne tvorbe nova riječ najčešće nastaje tako da se iza osnove dodaje tvorbeni formant, a takav se tvorbeni formant naziva sufiks¹⁷ ili dometak (Babić 2002: 38). Tvorbeni formant razlikuje se od obličnoga nastavka po tome što oblični nastavak mijenja oblik iste riječi, a tvorbenim se formantom od jedne riječi dobivaju nove. Također, oblični nastavak sudjeluje u ostvarenju sufiksa. Obavijest koja se dobiva pomoću njih također je različita. Nastavci su nositelji gramatičkoga značenja riječi, a sufiksi su nositelji tvorbenoga značenja riječi, no postaju nositelji tvorbenoga značenja tek u vezi s tvorbenom osnovom. U hrvatskome jeziku najviše novih riječi nastaje od veze osnove i sufiksa kao tvorbenoga sredstva. Sufiksna je tvorba najplodniji tvorbeni način hrvatskoga književnog jezika. Razlikuju se imenički, pridjevski, glagolski i priložni sufiksi (Barić 1995: 294).

Imenice su u Babićevoj *Tvorbi riječi* obrađene prvenstveno prema sufiksima jer je sufiksna tvorba dominantan način tvorbe i u hrvatskome jeziku i u svim slavenskim jezicima općenito. Sufiksi su razvrstani u skupine po karakterističnom glasovnom završetku, skupine abecednim redom, te u skupine prema plodnosti, a tvorbu plodnim sufiksima prikazao je prema osnovama, načinima i značenjima (Babić 2002: 17).

¹⁷ Sufiks je jasno određen tvorbeni formant jer ima nekoliko izrazitih obilježja:

1. u sastavu riječi ima stalno mjesto; završetak riječi,
2. nikada ne dolazi kao osnova,
3. nikada ne dolazi u samostalnoj upotrebi,
4. ne može tvoriti semantičku jezgru riječi, već je samo modifikator značenja osnove (Babić 2002: 38).

Nadalje, Stjepan Babić ističe da su neplodni sufiksi oni kojima se više ne tvore nove riječi, dok su plodni sufiksi oni koji tvore nove riječi. Također, naglašava da je plodnost veoma relativan pojam jer svaka tvorbena riječ u određenim prilikama može poslužiti kao uzor za tvorbu novih riječi i da prema tome jedan tip od neplodnoga može postati plodnim (Babić 2002: 57).

E. Barić, s obzirom na stupanj tvorbene aktivnosti, sufikse dijeli na vrlo plodne, slabo plodne i neplodne sufikse:

1. Vrlo plodni sufiksi su oni koji pokazuju najviši stupanj tvorbene aktivnosti. Imenički vrlo plodni sufiksi u standardnom jeziku su *-(a)c*, *-āč*, *-āk*, *-čić*, *-ica*, *-ina*, *-ka*, *-ōst*, *-telj*, pridjevski su *-(a)n*, *-nī*, *-ast*, *-av*, *-lživ*, *-ov/-ev*, *-in*, *-ski*, te glagolski *-ati*, *-avati*, *-irati*, *-ivati*, *-ovati*.
2. Slabo su plodni sufiksi čiji je stupanj tvorbene aktivnosti nizak. Takvi su u standardnom jeziku imenički sufiksi *-an*, *-eč(a)k*, *-ič(a)k*, *-ešina*, *-et(a)k*, *-urda*, pridjevski *-cat*, *-nat*, *-jī*, te glagolski *-akati*, *-arati*, *-čiti*, *-jeti*.
3. Neplodni su oni sufiksi koji više ne sudjeluju u tvorbi novih riječi kao što su npr. u standardnom jeziku *-en* u imenici *prsten*, *-er* u imenici *pleter*, *-av* u imenici *rukav*, *-išav* u pridjevu *golišav*, te *-onjav* u pridjevu *suhonjav* (Barić 1995: 294).

Sanja Vulić u svojoj doktorskoj disertaciji *Tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima* navodi da je najveći broj imenica nastao sufiksalsnom tvorbom. Veoma su plodne odimenička, otpridjevna te odglagolska čista sufiksalsna tvorba. Imenice se deriviraju od imenica muškoga, ženskog i srednjeg roda te od glagola svih konjugacijskih vrsta, odnosno od I. do VI. vrste. S. Vulić navodi najplodnije sufikse za tvorbu imenica muškoga roda u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima: *-ø*, *-(a)c*, *-(a)k*, *-ić*, *-jāk*, *-ār*, *-āč/ač*, *-ist*, *-īk*, *-telj*, *-āk*, za tvorbu imenica ženskoga roda: *-ica*, *-a*, *-ost/ōst*, *-ina*, *-ka*, *-ija*, *-ø*, *-ja*, *-ba*, *-nja*, te za srednji rod: *-nje*, *-enje*, *-jenje*, *-je*, *-stvo*, *-išće* (Vulić 2005: 76).

U sufiksalsnu tvorbu ulazi i mocijska tvorba. Mocijskom se tvorbom zove tvorba imenica jednog roda od imenice drugoga roda s razlikom u spolu. Pojavljuje se u

kategoriji imenica za oznaku životinja i osoba. Češći je slučaj da se od imenica muškoga roda tvornici imenica ženskoga, no moguća je i obrnuta mocijska tvorba¹⁸. Među takvim imenicama postoji mocijski odnos, odnosno one su jedna drugoj mocijski parnjak, a zajedno čine mocijski par. Takve se imenice ponekad zovu parne imenice (Barić 1995: 304).

2.4.1. Sufiksalsna tvorba imenica u postirskom govoru

Sufiksalsna tvorba ili sufiksacija pokazala se najplodnijom metodom u tvorbi imenica postirskoga govora, a ta se činjenica podudara s prethodno navedenom tvrdnjom da je sufiksalsna tvorba najzastupljeniji način tvorbe riječi u hrvatskom jeziku. Tijekom svoga istraživanja utvrdila sam vrlo plodne sufikse, ali i one manje plodne ili neplodne kojim se tvori svega nekoliko primjera. Kada govorimo o imenicama **muškoga roda**, potvrđeni su primjeri sufikasa *-acjun*, *-išta*, *-ić*, *-čić*, *-(n)ik*, *-adur*, *-oč*, *-joč*, *-(a)c*, *-or*, *-jok*, *-ok*, *-oš*, *-in*.

Primjeri sufiksalsnih izvedenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-acjun*:

- *dišperacjun* (dišper + *-acjun*) 'razočarenje' od glagola *dipšerati*
- *kombinacjun* (kombin + *-acjun*) 'kombinacija' od glagola *kombinirati*

Primjeri sufiksalsnih izvedenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-išta* u ovome istraživanju izražavaju mušku osobu koja obavlja radnju pomoću određenoga instrumenta ili sredstva, a može označavati i mušku osobu koja učestalo konzumira alkoholno piće:

- *gitarišta* (gitar + *-išta*)
- *klavijaturišta* (klavijatur + *-išta*)
- *pijaništa* (pijan + *-išta*)
- *tamburišta* (tambur + *-išta*)
- *bičiklišta* (bicikl + *-išta*)

¹⁸ Npr. od imenice *lisica*, tvori se imenica *lisac* i od imenice *guska* tvori se *gusak*.

- *bumbišta*¹⁹ (bumb + -išta).

Sufiksom *-ić* u ovome se istraživanju tvore brojni deminutivi muškoga roda:

- *batić* (bat + -ić) 'moli bat'
- *šudarić* (šudar + -ić) 'moli šudar; rubac'
- *bokunić* (bokun + -ić) 'moli bokun; komadić'
- *meštrić* (meštr + -ić) 'moli meštar'
- *ditić* (dit + -ić) 'molo dite'
- *dilić* (dil + -ić) 'moli dil'.

Primjeri izvedenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-čić*:

- *drobčić* (drob + -čić) 'moli drob; trbuh'
- *janjčić* (janj + -čić) 'molo janje'
- *stančić* (stan + -čić) 'moli stan'
- *bančić* (bank + -čić) 'moli banak'
- *zvončić* (zvon + -čić) 'molo zvono'
- *štumčić* (štum + -čić) 'moli štumak'.

Primjeri izvedenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-(n)ik*²⁰:

- *rodnik* (rod + nik) 'oni koji rodi'
- *zapovidnik* (zapovid + -nik) 'oni koji zapovido'
- *bidnik* (bidn + ik) 'oni koji je bidan'
- *zadovojnik* (zadovojn + ik) 'oni koji je zadovoljan'
- *zapušćenik* (zapušćen + -ik) 'oni koji je zapušćen'
- *sritnik* (sritn + -ik) 'oni koji je sritan'.

Izvedenice muškoga roda tvorene sufiksom *-adur* u ovome istraživanju označavaju mušku osobu koja učestalo obavlja određenu radnju:

- *lokadur* (lok + -adur) 'oni koji loče; pije'
- *kantadur* (kant + -adur) 'oni koji kanto; pjeva'

¹⁹ *bumbit* < piti alkoholno piće

²⁰ Sufiks *-(n)ik* ovisi o tome je li tvorbeni osnovica imenica ili pridjev.

- *feštadur* (fešt + -adur) 'oni koji fešto; slavi'
- *tancadur* (tanc + -adur) 'oni koji tanco; pleše'.

Sufiks *-oč* u ovome se istraživanju pokazao plodnim. Primjeri izvedenica muškoga roda tvoreni sufiksom *-oč*:

- *krojoč* (kroj + -oč) 'oni koji kroji'
- *brisoč* (bris + -oč) 'oni koji briše'
- *truboč* (trub + -oč) 'oni koji trubi'
- *brijoč* (brij + -oč) 'oni koji brije'
- *čitoč* (čit + -oč) 'oni koji čito'
- *skakoč* (skak + -oč) 'oni koji skoče'
- *jahoč* (jah + oč) 'oni koji jaše'
- *pivoč* (piv + -oč) 'oni koji pivo'
- *oroč* (or + -oč) 'oni koji ore'
- *beroč* (ber + -oč) 'oni koji bere'
- *gudoč* (gud + -oč) 'oni koji gudi'
- *motoč* (mot + -oč) 'oni koji moto'
- *biroč* (bir + -oč) 'oni koji biro'
- *vozoč* (voz + -oč) 'oni koji vozi'
- *šetoč* (šet + -oč) 'oni koji šeto'
- *igroč* (igr + -oč) 'oni koji igro'.

Izvedenice muškoga roda tvorene sufiksom *-joč*:

- *nastavjoč* (nastav + -joč) 'oni koji nastavije'
- *dobavjoč* (dobav + -joč) 'oni koji dobavije'
- *upravjoč* (uprav + -joč) 'oni koji upravije'.

Primjeri izvedenica muškoga roda tvorenih sufiksom *-(a)c* uglavnom označavaju svojstvo osobe muškoga roda, a mogu označavati i predmet ili životinju:

- *dlakovac* (dlakov + -(a)c) 'oni koji je dlakov'
- *lajovac* (lajov + -(a)c) 'oni koji je lajov'

- *grintovac* (grintov + -(a)c) 'oni koji je grintov'
- *kradjivac* (kradjiv + -(a)c) 'oni koji je kradjiv'
- *lažjivac* (lažjiv + -(a)c) 'oni koji je lažjiv'
- *pjonac* (pjon + -(a)c) 'oni koji je pjon'
- *zvonac* (zvon + -(a)c) 'malo zvono'
- *janjac* (janj + -(a)c) 'muško janje'.

Sufiksarne izvedenice muškoga roda tvorene sufiksom *-or* označavaju osobu kao vršitelja radnje, odnosno osobu koji se bavi određenim zanimanjem:

- *slikor* (slik + -or) 'slikar'
- *likor* (lik + -or) 'liječnik'
- *mesor* (mes + -or) 'mesar'
- *pekor* (pek + -or) 'pekar'
- *ribor* (rib + -or) 'ribar'
- *zvonor* (zvon + -or) 'zvonar'
- *čuvor* (čuv + -or) 'čuvar'
- *cvičor* (cvić + -or) 'cvjećar'
- *zubor* (zub + -or) 'zubar'
- *uror* (ur + -or) 'urar'
- *zidor* (zid + -or) 'zidar'
- *mlikor* (mlik + -or) 'mljekar'.

Primjeri izvedenica muškoga roda tvorenih sufiksom *-jok*:

- *lažnjok* (lažn + -jok) 'lažnjak'
- *plesnjok* (plesn + -jok) 'plesnjak'
- *ledenjok* (leden + -jok) 'ledenjak'
- *parnjok* (parn + -jok) 'parnjak'.

Sufiksom *-ok* u ovome su istraživanju tvorene i zabilježene tek dvije izvedenice:

- *čudok* (čud + -ok) 'čudak'
- *prostok* (prost + -ok) 'prostak'.

Sufiksne izvedenice muškoga roda tvorene sufiksom *-oš* označavaju mušku osobu kao vršitelja radnje:

- *pljačkoš* (pljačk + -oš) 'pljačkaš'
- *tamburoš* (tambur + -oš) 'tamburaš'
- *rukometoš* (rukomet + -oš) 'rukometaš'
- *nogometoš* (nogomet + -oš) 'nogometaš'
- *sportoš* (sport + -oš) 'sportaš'
- *lakrdijoš* (lakrdij + -oš) 'lakrdijaš'
- *kočijoš* (kočij + -oš) 'kočijaš'.

Sufiks *-in* specifičan je u postirskom govoru. Svi analizirani primjeri jesu posuđenice iz romanskih idioma. Usto, mnogo je tvorbeno nemotiviranih riječi kao što su *bićerin* (mala čaša za rakiju), *provin* (toplomjer), *kućin* (pas), *pjumin* (pokrivač), *bukalin* (noćna posuda), *ćapin* (štipaljka), *kućarin* (čajna žličica), *žveljarin* (budilica). S druge strane, dio analiziranih primjera iz postirskoga govora je tvorbeno motiviran:

- *marendin* (marend + -in) < mala užina
- *boršin* (borš + -in) < mala torba
- *lumbrelin* (lumbrel + -in) < suncobran / mali kišobran
- *škovacin* (škovac + -in) < smetlar.

Posuđenice *marendin* i *boršin* jesu deminutivi izvedeni od imenica *marenda* i *borša*.

Mate Hraste naglašava da čakavci posuđenicu *lumbrelin* ne smatraju deminutivom, nego tek hibridne izvedenice tipa *lumbrelinić* (Vulić 2006: 103). Takva je situacija s imenicom *škovacin*; deminutiv bi onda glasio *škovacinić*. Međutim, u postirskom govoru imenica *lumbrela* rabi se u značenju *kišobran*, a imenica *lumbrelin*, osim što označava *suncobran*, često se koristi u značenju *mali kišobran*. Dakle, u postirskom čakavskom govoru, posuđenica *lumbrelin* ipak u nekim slučajevima označava deminutiv.

U tvorbi imenica **ženskoga roda**, u ovome su istraživanju zabilježene izvedenice tvorene sufiksima *-ica*, *-jica*, *-ovica*, *-onca*, *-enca*, *-itod*, *-ost*, *-jenje*, *-urda*.

Kao plodan sufiks kod sufikslnih izvedenica ženskoga roda izdvaja se sufiks *-ica* kojim se tvore, izvedenice nastale mocijskom tvorbom, brojni deminutivi te neki pojmovi:

- *prijatejica* (od *prijatej*)
- *cotovica* (cotov + *-ica*) 'cotova ženska'
- *grintovica* (grintov + *-ica*) 'grintova ženska'
- *dišpetožica* (dišpetož + *ica*) 'dišpetoža ženska'
- *crikvica* (crikv + *-ica*) 'molo crikva'
- *patelica* (patel + *-ica*) 'molo patela'
- *ženica* (žen + *-ica*) 'molo žena'
- *postejica* (postej + *-ica*) 'molo postej'
- *maškica* (mašk + *-ica*) 'molo maška'
- *bičvica* (bičv + *-ica*) 'molo bičva'
- *bužica* (buž + *-ica*) 'molo buža'
- *ćikulotica* (ćikulot + *-ica*) 'molo ćikulota'
- *olovkica* (olovk + *-ica*) 'molo olovka'
- *slamkica* (slamk + *-ica*) 'molo slamka'
- *dlačica* (dlak + *-ica*) 'molo dlaka'
- *teplica* (tepl + *-ica*) 'toplina'.

Zabilježena su dva primjera izvedenica ženskoga roda tvorena sufiksom *-jica*:

- *daščica* (dask + *-jica*) 'molo daska'
- *koščica* (kost + *-jica*) 'molo kost'.

U postirskom je govoru zabilježen jedan primjer izvedenice tvorene sufiksom *-ovica*:

- *meštrovica* (meštr + *-ovica*) 'učiteljica, žena meštar'.

Sufiks *-onca* slabije je plodan, a zabilježen je u izvedenicama ženskoga roda:

- *mišonca* (miš + *-onca*) 'mješavina'
- *bilonca* (bil + *-onca*) 'bjelanjak'.

Primjeri izvedenica ženskoga roda tvoreni sufiksom *-enca* vrlo su rijetki:

- *partenca* (part + *-enca*) 'polazak'
- *korespondenca* (korespond + *-enca*) 'podudaranje, suglasnost'.

Slabo plodan sufiks u tvorbi imenica ženskoga roda u postirskom govoru jest i sufiks *-itod*:

- *kurjožitod* (kurjož + *-itod*) 'sveznalost'
- *nervožitod* (nervož + *-itod*) 'nervoza'
- *novitod* (nov + *-itod*) 'novost'.

Sufiks *-ost* također je jedan od slabo plodnih sufikasa u tvorbi imenica ženskoga roda:

- *vazetost* (vazet + *-ost*) 'uzetost, oduzetost'
- *umitnost* (umitn + *-ost*) 'umjetnost'
- *bogojubnost* (bogojubn + *-ost*) 'bogoljublje'.

Zabilježen je tek jedan primjer izvedenice ženskoga roda tvoren sufiksom *-jenje*:

- *kršćenje* (krst + *-jenje*) 'krštenje'.

Primjerima izvedenica ženskoga roda tvorenim sufiksom *-urda* izražavaju se augmentativi:

- *glavurda* (glav + *-urda*) 'velo glova'
- *kosurda* (kos + *-urda*) 'velo kosa'
- *nosurda* (nos + *-urda*) 'veli nos'.

Što se tiče sufiksanih izvedenica **srednjega roda**, u postirskom su govoru zabilježena tek tri sufiksa kojima se one tvore. Sufiksi *-ce*, *-ošce* i *-išće* pokazali su se slabo plodnima:

Sufiksom *-ce* tvori se jedna izvedenica, odnosno jedan deminutiv srednjega roda:

- *reborce* (rebr + *-ce*) - umetanje blaglasnoga *o* 'molo rebro'.

Također, samo se jedna izvedenica tvori sufiksom *-ošce* i, kao prethodna, označava deminutiv:

- *mistošce* (mist + -ošce) 'molo misto'.

Zabilježena su dva primjera izvedenica srednjega roda tvorena sufiksom *-išće*:

- *godišće* (god + -išće) 'godište'
- *topolišće* (topol + -išće) 'suha grana'.

Sufiksalna tvorba u postirskom govoru pokazala se najplodnijom u izvedenicama muškoga roda, nešto manje plodnom u izvedenicama ženskoga roda, a najmanje plodnom u izvedenicama srednjega roda. Ukupno četrnaest sufikasa sudjeluje u tvorbi izvedenica muškoga roda: *-acjun*, *-išta*, *-ić*, *-čić*, *-(n)ik*, *-adur*, *-oč*, *-joč*, *-(a)c*, *-or*, *-jok*, *-ok*, *-oš*, *-in*, u tvorbi izvedenica ženskoga roda sudjeluje devet sufikasa: *-ica*, *-jica*, *-ovica*, *-onca*, *-enca*, *-itod*, *-ost*, *-jenje*, *-urda*, a u tvorbi izvedenica srednjega roda sudjeluju tek tri sufikasa: *-ce*, *-ošce* i *-išće*.

2.5. Prefiksalna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima

Prefiksalsnom tvorbom nastaje mnogo manje imenica nego sufiksalsnom, odnosno prefiksi su, kao tvorbeno sredstvo, slabije plodni od sufikasa. U prefiksaciji imenica sudjeluju prefiksi *među-*, *nad-*, *nadri-*, *nazovi-*, *ne-*, *nuz-*, *pa-*, *po-*, *pod-*, *polu-*, *pra-*, *pred-*, *protu-*, *su-* (Barić 1995: 332).

Postoje različita mišljenja i neslaganja teoretičara oko toga pripada li prefiksalna tvorba slaganju, izvođenju ili je pak riječ o samostalnom tvorbenom načinu. Teoretičari tvorbe riječi do danas nisu usuglasili svoje stavove o prefiksalsnoj tvorbi. Dio njih smatra da je prefiksacija dio složene tvorbe jer se mnogi prefiksi mogu rabiti kao samostalne riječi. Prema drugima je to derivacijska metoda te tome u prilog ide to što su prefiksi najvećim dijelom nepunoznačne riječi koje su modifikatori temeljnoga značenja, a u složenicama obje tvorbene osnove zadržavaju svoje samostalno značenje (Vulić 2007: 81).

S obzirom na to da su za složenu tvorbu potrebne dvije punoznačne osnove, ovdje se čista prefiksna tvorba smatra podnačinom izvođenja, odnosno deriviranja, jer prefiksi većinom nisu punoznačne riječi.

Čistom prefiksnom tvorbom nastaju isključivo tvorenice koje pripadaju istoj vrsti riječi i imaju isto oblik kao polazna riječ. Dakle, od imenice muškoga roda čistom se prefiksacijom može tvoriti samo nova imenica muškoga roda, a isti vrijedi i za ženski i srednji rod. U svim sustavima hrvatskoga jezika, čista je prefiksna tvorba dominantan tvorbeni način samo pri tvorbi glagola, dok je pri tvorbi imenica tek manji dio tvorenica nastao čistom prefiksnom tvorbom (Vulić 2007: 81 – 82).

2.5.1. Prefiksna tvorba imenica u postirskom govoru

S obzirom na to da je prefiksacija slabo plodan način u tvorbi imenica, mali dio prikupljene građe odnosi se na prefiksnu tvorbu. U ovome su istraživanju zabilježeni prefiksi: *ne-*, *pra-*, *pod-*, *ark-*, *po-*.

Primjeri izvedenica tvorenih prefiksom *ne-* apstraktnoga su značenja te negiraju značenje osnovne izvedenice, odnosno antonim su polaznoj imenici:

- *nevrime* (*ne-* + *vrime*) 'nevrijeme'
- *nesrića* (*ne-* + *srića*) 'nesreća'
- *nevoja* (*ne-* + *voja*) 'nevolja'
- *nečovik* (*ne-* + *čovik*) 'nečovjek'.

Izvedenice tvorene prefiksom *pra-* označavaju rodbinske odnose u značenju pretka, ili da nešto potječe iz daleke prošlosti:

- *pranono* (*pra-* + *nono*) 'pradjed'
- *pranona* (*pra-* + *nona*) 'prabaka'
- *pračovik* (*pra-* + *čovik*) 'pračovjek'
- *pravik* (*pra-* + *vik*) 'pravijek'.

Prefiksom *pod-* tvore se prefiksne izvedenice:

- *podzemje* (*pod-* + *zemje*) 'podzemlje'

- *podsvist* (pod- + svist) 'podsvijest'.

Neplodan je prefiks *ark-* te je njima tvorena i zabilježena jedna prefiksna izvedenica:

- *arkonjel* (ark- + onjel) 'arkandeo'.

Također, zabilježena je jedna izvedenica tvorena neplodnim sufiksom *po-*:

- *popolne* (po- + polne) 'popodne'.

2.6. Prefiksno-sufiksna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima

Pri prefiksno-sufiksnoj tvorbi nova se riječ tvori i prefiksacijom i sufiksacijom isključivo jedne osnove.

Imenice nastale prefiksno-sufiksalnom tvorbom u tvorbenoj su vezi s prijedložnim izrazom. Prefiks koji je nastao od prijedloga čuva svoje prijedložno značenje npr.: *do vrata – dovratak*. U ovom tvorbenom načinu sudjeluje nekoliko prefikasa: *bez-*, *do-*, *na-*, *nad-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *uz-*, te različiti sufiksi: *-(a)c*, *-(a)k*, *-ār*, *-āš*, *-ica*, *-nik*, *-ina*, te se prema njima određuje kojoj značenjskoj skupini tvorenica pripada (Barić 1995: 334).

Jedan dio teoretičara tvorbe riječi, koji čistu prefiksaciju smatraju dijelom složene tvorbe, prefiksno-sufiksnu tvorbu shvaćaju posebnom vrstom složeno-sufiksne tvorbe, odnosno dijelom složeno-sufiksne tvorbe. Toj stavci u prilog ide to što se mnogi prefiksi, za razliku od sufikasa, mogu koristiti kao samostalne riječi. Također, pri prefiksnoj se tvorbi uz prefiks nikada ne vežu nesamostalne tvorbene osnove, već isključivo čitave riječi. Za druge je prefiksno-sufiksna tvorba kombinirana derivacijska metoda prefiksacije i sufiksacije, dok je za treću skupinu teoretičara taj tvorbeni način kombinacija derivacije i samostalnoga tvorbenog načina. Kao i za čistu prefiksnu metodu, i za prefiksno-sufiksnu vrijedi činjenica da se takva tvorba imenica smatra podmetodom izvođenja, odnosno kombiniranom derivacijskom metodom prefiksacije i sufiksacije imenica (Vulić 2007: 122).

2.6.1. Prefiksarno-sufiksalna tvorba imenica u postirskom govoru

Tijekom istraživanja i analize tvorbe imenica u postirskom govoru, zabilježila sam mali broj primjera tvoren prefiksarno-sufiksalsnom tvorbom. U tvorenica prefiksarno-sufiksalsne tvorbe javljaju se prefiksi: *zo-*, *o-*, *su-*, *bez-*, *ne-*, *po-*, *pusto-*, *na-*. Zabilježeni sufixi koji sudjeluju u tvorbenim obrascima jesu: *-ica*, *-nik*, *-nost*, *-oš*, *-ik*, *-oč*, *-aj*, *-(a)k*, *-jaj*.

Prefiksarno-sufiksalsni obrasci po kojima se zabilježene izvedenice u postirskom govoru tvore su:

1. prefiks (*zo-*, *pusto-*) + imenica + sufix (*-ica*, *-nica*)
2. prefiks (*o-*) + imenica + sufix (*-nik*)
3. prefiks (*su-*) + imenica + sufix (*-nost*)
4. prefiks (*bez-*) + imenica + sufix (*-oš*)
5. prefiks (*o-*) + glagol + sufix (*-oč*)
6. prefiks (*po-*, *na-*) + imenica + sufix (*-aj*, *-(a)k*, *-jaj*)
7. prefiks (*ne-*) + pridjev + sufix (*-ik*).

Zabilježeni primjeri tvoreni prefiksarno-sufiksalsnom tvorbom:

- *zodušnica* (*zo* - + *duš* + *-nica*) 'zadušnica; misa za dušu'
- *ovrotnik* (*o-* + *vrot* + *-nik*) 'ovratnik'
- *omotoč* (*o-* + *mot* + *-oč*) 'omotač'
- *bezemjoš* (*bez* + *zemj* + *-oš*) 'bezemljaš; onaj koji je bez zemlje'
- *povodaj* (*po-* + *vod* + *-aj*) 'poplava uslijed velike kiše'
- *ponedijak* (*po-* + *nedij* + *-(a)k*) 'ponedjeljak'
- *naručaj* (*na-* + *ruk* + *-jaj*) 'što se nosi na rukama'.

2.7. Glasovne promjene pri derivacijskoj tvorbi imenica

Prilikom derivacijske tvorbe imenica u postirskom govoru javljaju se glasovne promjene na tvorbenome šavu, na mjestu na kojem se susreću tvorbeni elementi – tvorbeni osnovi i tvorbeni jedinice.

Jotiranje se javlja u sufiksnoj tvorbi imenica na *-jok*: *lažnjok* (lažn + *-jok*), *plesnjok* (plesn + *-jok*), *ledenjok* (leden + *-jok*), *parnjok* (parn + *-jok*), u izvedenicama ženskoga roda tvorenim sufiksom *-jica*: *daščica* (dask + *-jica*) i *koščica* (kost + *-jica*), u sufiksnoj izvedenici srednjega roda: *kršćenje* (krst + *-jenje*), te u prefiksno-sufiksnoj tvorenci *naručaj* (na- + ruk + *-jaj*).

Kod sufikslih izvedenica *daščica*, *koščica* i *kršćenje* događaju se dvije glasovne promjene. Prvo se događa jotiranje, a zatim jednačenje po mjestu tvorbe (šć > šč).

- dask + jica > dasćica > daščica (1. jotiranje, 2. jednačenje po mjestu tvorbe)
- kost + jica > kosćica > koščica (1. jotiranje, 2. jednačenje po mjestu tvorbe)
- krst + jenje > krsćenje > kršćenje (1. jotiranje, 2. jednačenje po mjestu tvorbe).

Promjena do koje dolazi u sufiksnoj izvedenici ženskoga roda, *dlačica*, jest palatalizacija: *dlakica* (dlak + *-ica*) > *dlačica*, /k/ > /č/.

Gubljenje suglasnika javlja se u prefiksno-sufiksnoj izvedenici *bezemjoš* (bez + zemj + *-oš*).

Zabilježeno je i nekoliko primjera u kojima uopće ne dolazi do glasovne promjene. Jednačenje po zvučnosti ne provodi se u sufiksnoj izvedenici (drob + *-čić*), pa ona ne glasi *dropčić*, već *drobčić*. Također, u primjerima sufikslih izvedenica ženskoga roda, *olovkica* (olovk + *-ica*) i *slamkica* (slamk + *-ica*), ne provodi se palatalizacija pa izvedenice ne glase kako bi u pravilu trebale: *olovčica* i *slamčica*. To je jedna od čakavskih značajki.

2.8. Čista složena tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima

Za razliku od prethodno navedenih tvorbenih načina, kod ovoga tvorbenog načina ne sudjeluju prefiksi i sufiksi, već isključivo osnove, najmanje dvije. Veći broj osnova u čistoj složenici je veoma rijedak. Najčešći spojnik takvih složenica jest *-o-*, nešto je rjeđi spojnik *-ø-*, a prisutni su i spojnici *-e-*, *-i-* i *-u-*.

Čistu složenu tvorbu Eugenija Barić naziva složeno-nesufiksalmom tvorbom, a složenice koje nastaju tim tvorbenim načinom, nesufiksalmim složenicama. Prema E. Barić nesufiksalne složenice u svom drugom dijelu imaju samostalnu imenicu, odnosno vezani leksički morfem, a nastaju na tri načina:

1. slaganjem osnove i leksema (*tekstopisac*),
2. slaganjem osnove i vezanog leksičkog morfema (*ampermetar*),
3. slaganjem vezanog i leksičkog morfema i leksema (*hidroterapija*) (Barić 1995: 335).

Kod tvorbe čistih složenica uvijek postoji težnja da prvi dio složenice bude dvosložan pa je zbog toga prva osnova često skraćena, tako da može doći i do neutralizacije osnova, ali i do kolebanja u razvrstavanju pojedinih složenica u tipove. Složenice toga tvorbenog načina često su prevedenice ili su plod individualne tvorbe, za jezični osjećaj nisu besprijeekorne, a norma im često stavlja određene prigovore pa se teško uklapanju u tvorbeni sustav (Babić 2002: 366).

Sanja Vulić u svom radu *Čista složena tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima* navodi čak pet tipova čistih složenica u gradišćanskohrvatskim idiomima: složenice u kojima je prva osnova imenica, pridjev, broj, zamjenica, te složenice u kojih je prva osnova prilog. Ti se tipovi dalje dijele u podtipove (Vulić 2008: 97).

2.8.1. Čista složena tvorba imenica u postirskom govoru

Čista složena tvorba pokazala se slabo plodnim načinom u tvorbi imenica u postirskom govoru. Zabilježeni primjeri čiste složene tvorbe te ponekih sraslica²¹ su:

- *škuribonda* (škur + -i- + bonda) 'zatamnjeno mjesto'
- *samosvist* (sam + -o- + svist) 'samosvijest'
- *rojendon* (rojen + Ø + don) 'rođendan'
- *dobrostonje* (dobro + stonje) 'dobro stanje' < sraslica
- *trinoge* (tri + noge) 'plinski plamenik na tri noge' < sraslica.

²¹ Sraslice su složenice koje su s vremenom srasle u jednu riječ. Među njima nema spojnika.

Posuđenica *špacakamin* na sinkronijskoj je razini tvorbeno nemotivirana jer se u postirskom govoru ne rabi glagol *špacat* 'čistiti' kao samostalna riječ. No, to nije slučaj sa složenicom *škuribonda* čiji dijelovi i danas egzistiraju u mjesnom govoru. *Škuro* 'tamno' i *bonda* 'strana' česte su riječi u postirskom govoru.

Spojници koji sudjeluju u tvorbi zabilježenih čistih složenica jesu *-o-*, *-i-* te nulti spojnik *-Ø-* kojim se tvori čista složenica *rojendon*.

Od sraslica se izdvajaju *dobrostonje* i *trinoge*. S obzirom na to da su se dvije osnove često u govoru rabile zajedno, te su složenice postale sraslice.

2.9. Složeno-sufiksalna tvorba imenica u hrvatskome standardnom jeziku i u organskim idiomima

U složeno-sufiksnoj tvorbi imenica sudjeluju dvije ili više osnova i sufiks.

E. Barić imenice složeno-sufiksne tvorbe dijeli u dvije skupine:

- a) imenice složeno-sufiksne tvorbe s nultim sufiksom (Ø)
- b) imenice složeno-sufiksne tvorbe s drugim sufiksima (Barić 1995: 355).

Potrebno je naglasiti da u složenica s nultim sufiksom u drugome dijelu uvijek dolazi jednosložna glagolska osnova, dok je u prvome dijelu u većini slučajeva imenička osnova, rjeđe je to zamjenička, brojna i priložna osnova. Osnove s drugim sufiksima, u drugom dijelu složenica, pripadaju različitim morfološkim vrstama – glagolu, imenici, dok je u prvome dijelu imenička. Obje vrste složenica u tvorbenoj su vezi s dvjema riječima (Barić 1995: 355).

Najčešći je spojnik *-o-*, a mnogo je rjeđi spojnik *-Ø-*.

Prema Stjepanu Babiću, najplodniji tip²² složeno-sufiksne tvorbe je složen po obrascu *im.+o+glag.+-(a)c* te takve složenice označuju čovjeka, a rjeđe što drugo. Drugi se tip tvori po obrascu *prid.+o+im.+-(a)c*, a složenice nastale tim obrascem

²² *Tvorbeni* je tip širi pojam od pojma *tvorbeni uzorak*. On obuhvaća niz riječi tvorenih na isti način, uz pomoć istoga tvorbenog sredstva, dakle tvorbeno iste tvorenice, dok tvorbeni uzorak obuhvaća ne samo tvorbeno nego i morfološki i semnatički iste tvorenice, stoga se može reći da složenice jednoga tvorbenog tipa mogu imati više tvorbenih uzoraka (Barić 1995: 335).

označuju čovjeka. Treći se pak tip tvori po obrascu *br.+o+im.+-(a)c*. Značenja takvih složenica mogu biti različita pa tako označuju čovjeka, životinju i biljku (Babić 2002: 85).

Dakle, tri najplodnija tipa obrasca složeno-sufiksalne tvorbe uključuju imenicu, pridjev i broj kao prvu osnovu složenice.

2.9.1. Složeno-sufiksalna tvorba imenica u postirskom govoru

U tvorbi imenica postirskoga govora, ni složeno-sufiksalna metoda se ovim istraživanjem nije pokazala plodnom. No, nekoliko je primjera tijekom istraživanja zabilježeno. Prve osnove zabilježene u sufikslnim složenicama u postirskom govoru jesu imenica i pridjev. Najčešći spojnik u analiziranim složenicama jest spojnik *-o-*, a sufiksi koji se javljaju su *-nik*, *-ost*, *-(a)c*, *-ić*, *-(a)k*.

Primjeri sufikslnih složenica su:

- *dušebrižnik* (duš + *-e-* + brig + *-nik*) 'onaj koji se briga za spas duše' (alternacija završnoga fonema druge osnove)
- *dobročinac* (dobr + *-o-* + čin + *-(a)c*) 'dobročinitelj'
- *čovikojubac* (čovik + *-o-* jub + *-(a)c*) 'onaj koji voli ljude'
- *mladoskočić* (mlad + *-o-* + skok + *-ić*) 'starija muška osoba koja se ponaša kao mladić' (s alternacijom završnoga fonema druge osnove)
- *samohranak* (sam + *-o-* + hran + *-(a)k*) 'onaj koji sve radi u svoju korist'.

Što se tiče prefikslna-složene tvorbe²³ imenica, tijekom ovoga istraživanja nije potvrđena ni jedna tvorenica, što ne čudi jer ni u standardnom hrvatskom jeziku ova metoda nije plodna u tvorbi imenica.

²³ Prefikslna-složena tvorba rijedak je tvorbeni način. Javlja se u tvorenicama kad se istodobno dodaje prefiks i slažu dvije osnove, npr. *o-* + *malo* + *važiti* 'učiniti da što malo važi' (Babić 2002: 50). Obično se susreće pri tvorbi glagola.

2.10. Rubni tvorbeni načini: preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba

Dva tvorbeni načina koja ne pripadaju tvorbi riječi u užem smislu, tj. izvođenju i slaganju jesu preobrazba (konverzija ili transfiguracija) i sintaktičko-semantička tvorba. Ostala dva rubna načina, unutarnja tvorba i semantička tvorba, nisu specifična za mjesne govore. Pri preobrazbi se mijenja gramatička kategorija vrste riječi, a nova riječ koja nastaje preobrazbom naziva se *preobraženica* (Vulić 2005: 218).

S. Babić preobrazbu još naziva i *mutacija* te ju definira kao postanak nove riječi prijelazom²⁴ iz jedne vrste riječi u drugu bez posebnoga dodavanja tvorbenih elemenata, a osnova se riječi ne mijenja ni glasovno, ni naglasno, već samo preuzima morfološke i sintaktičke osobine vrste kojoj je pripala. Za primjer uzima imenicu *Hrvatska* koja je nastala od pridjeva: *hrvatska zemlja* > *Hrvatska*, a tako su nastali i nazivi brojnih drugih zemalja: *Engleska*, *Francuska*, *Slovačka*, *Češka*, *Turska* ... Preobrazba se ne može ubrajati u pravu tvorbu riječi jer riječ mijenja samo gramatičko obilježje te jednim dijelom i svoje značenje, ali ne djelovanjem tvorbenih elemenata (Babić 2002: 52).

Na primjerima gradišćanskohrvatskih govora, S. Vulić potvrđuje da je preobrazba plodan tvorbeni način ne samo pri tvorbi priloga, već i pri tvorbi imenica, nastalih poimeničenjem pridjeva. U gradišćanskohrvatskim govorima često se umjesto tvorenica rabe dvočlani nazivi koji se sastoje od pridjeva i imenica, a njihovo je značenje imeničko. Drugi dio toga dvočlanog naziva, imenica, počinje se reducirati, a pridjev se poimeničuje. U svojim je istraživanjima zapazila težnju za sve većim prijelazom iz jednoga rubnoga načina u drugi, iz sintaktičko-semantičke tvorbe u preobrazbu (Vulić 2005: 218).

Sintaktičko-semantičkom tvorbom nastaju višečlani nazivi, a riječi u takvom ustaljenom odnosu gube svoje primarno značenje i dobivaju novo. Višečlanim nazivima nastalim sintaktičko-semantičkom tvorbom više su pozornosti posvećivali leksikolozi nego teoretičari tvorbe riječi, pa je tako Branka Tafra uvela novi termin *sastavljenice* koji je S. Vulić prihvatila u svojim istraživanjima gradišćanskohrvatskih govora, no

²⁴ Prelazak preobrazbom u novu vrstu riječi naziva se prema toj novoj vrsti:

1. prelazak u imenice – *poimeničavanje* ili *supstantivizacija*
2. prelazak u pridjeve – *popridjevljivanje* ili *adjektivizacija*
3. prelazak u glagole – *poglagoljivanje* ili *verbalizacija* (Babić 2002: 52).

također uvodi i termin *nadsastavljénica* na apstraktnoj razini skupine govora, dijalekta i narječja.

Na primjeru gradišćanskohrvatskih govora, S. Vulić prema strukturi dijeli sastavljenice koje imaju imeničko značenje u četiri osnovne skupine: atributne sastavljenice, genitivne sastavljenice, sastavljenice prijedloznoga tipa te priložne sastavljenice. Atributne su sastavljenice u ovom istraživanju najplodnije te su uvijek dvočlane, ako imaju imeničko značenje. Prvi je član najčešće pridjev, a drugi je imenica (npr. *stara mati* u značenju 'baka') (Vulić 2006: 80).

2.10.1. Preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba u postirskom govoru

U tvorbi imenica u postirskom govoru, osim metoda izvođenja i slaganja, potvrđene su i metode koje se svrstavaju u rubne tvorbene načine. Oba rubna načina podrazumijevaju promjene značenja unutar istoga sadržaja. Preobraženice zabilježene tijekom analize tvorbe imenica u postirskom govoru su:

- *mlodo* 'ona koja se udaje'
- *storo* 'stara žena'
- *molo* 'mala djevojčica'
- *škuro* 'tama, mrak'.

Navedeni su primjeri nastali poimeničenjem ili supstantivizacijom pridjeva ženskoga roda *mloda*, *stora*, *mola* te označavaju žensku osobu. Preobraženica *škuro* nastala je poimeničenjem pridjeva srednjega roda i apstraktnoga je značenja.

Što se tiče sintaktičko-semantičke tvorbe imenica, za svojega sam istraživanja u postirskom govoru zabilježila devet primjera višečlanih naziva. Primjeri označuju osobe, stvari, dane u tjednu, a mogu biti i apstraktnoga značenja kao što su tvorenice *veli bokuni* i *molo snoga*.

- *storo mlodo* 'stara cura; usidjelica'
- *moli stori* 'muško dijete koje se ponaša kao stari čovjek'
- *veli bokuni* 'sitnice velikoga značenja'
- *dobri bokuni* 'skupa hrana'

- *prvi don* 'ponedjeljak'
- *veštit od banja* 'kupaći kostim'
- *strižibuba nožice* 'bogomoljka'
- *joje u surbulu* 'meko kuhano jaje'
- *molo snoga* 'stanje fizičke nemoći'.

3. ZAKLJUČAK

O hrvatskoj kulturi i hrvatskome identitetu nemoguće je govoriti, a da se u jezičnome kontekstu ne spomenu mjesni govori. O njima je važno brinuti i osvijestiti

narod da su oni neprocjenjiva vrijednost koju je potrebno prenositi na mlađe generacije jer su upravo mjesni govori ono što čuva tradiciju, običaje i vrijednu kulturnu baštinu.

Predmet istraživanja ovoga diplomskoga rada je postirski govor, konkretnije tvorba imenica u mjesnome govoru Postirana koji pripada južnočakavskom ikavskom dijalektu. Tvorbenom analizom prikupljene građe potvrđena je tvorbena plodnost imenica u derivacijskoj tvorbi, složenoj tvorbi, ali i u dvama rubnim načinima koji ne ulaze u tvorbu riječi u užem smislu. Velik broj zabilježenih primjera su posuđenice iz romanskih idioma, čemu se u radu posvetila pozornost. Najplodnijom se pokazala sufiksna metoda kojom su tvorene izvedenice muškoga, ženskoga i srednjega roda. Nešto manje plodnim metodama tvorbe imenica pokazale su se prefiksna tvorba, prefiksno-sufiksna, čista složena, složeno-sufiksna te preobrazba i sintaktičko-semantička tvorba. Potvrđeni sufiksi u sufikslnim izvedenicama muškoga roda su: *-acjun*, *-išta*, *-ić*, *-čić*, *-(n)ik*, *-adur*, *-oč*, *-joč*, *-(a)c*, *-or*, *-jok*, *-ok*, *-oš*, *-in*, za tvorenice ženskoga roda su to: *-ica*, *-jica*, *-ovica*, *-onca*, *-enca*, *-itod*, *-ost*, *-jenje*, *-urda*, a sufiksi kojima su tvorene rijetke izvedenice srednjega roda su: *-ce*, *-ošce* i *-išće*. Prefiksi zabilježeni u analizi tvorbe prefikslnih izvedenica su: *ne-*, *pra-*, *pod-*, *ark-*, *po-*. Što se tiče prefiksno-sufiksne tvorbe, odnosno istodobne prefiksacije i sufiksacije, zabilježeni su prefiksi: *zo-*, *o-*, *su-*, *bez-*, *ne-*, *po-*, *pusto-*, *na-*, te sufiksi *-ica*, *-nica*, *-nik*, *-nost*, *-oš*, *-ik*, *-oč*, *-aj*, *-(a)k*, *-jaj*. U složeno-sufiksnoj tvorbi imenica sudjeluju sufiksi: *-nik*, *-ost*, *-(a)c*, *-ić*, *-(a)k*. Tijekom tvorbene analize imenica srednjega roda zabilježen je znatno manji broj primjera u odnosu na imenice muškoga i ženskoga roda, što ne čudi s obzirom na cjelokupan broj imenica srednjega roda u hrvatskome standardnome jeziku i u organskim idiomima. Tvorbena su značenja pojedinih tvorenica prikazana na mjesnome govoru, kako bi se dočarala srž značenja same tvorenice.

Prilikom derivacijske tvorbene analize imenica u postirskom govoru zabilježene su i ukratko objašnjene glasovne promjene na tvorbenome šavu tvorenica. Jotiranje je zabilježeno u sufikslnim tvorenica: *lažnjok*, *plesnjok*, *ledenjok*, *parnjok*, *daščica*, *koščica*, *kršćenje*, te u prefiksno-sufiksnoj tvorenici *naručaj*. Kod sufikslnih izvedenica *daščica*, *koščica* i *kršćenje* događa se i jednačenje po mjestu tvorbe (sé > šć). Palatalizacija je zabilježena u sufiksnoj izvedenici ženskoga roda *dlačica*. U prefiksno-sufiksnoj izvedenici *bezemjoš* javlja se gubljenje suglasnika. Tvorenice u

kojima ne dolazi do glasovne promjene jesu *drobčić*, *olovkica*, *slamkica*. Upravo neprovođenje glasovnih promjena jest jedno od obilježja čakavštine.

Građa za ovaj rad prikupljena je prema kazivanju Postirana, izvornih govornika postirskoga mjesnoga govora. To su: Diana Buljević, Toni Buljević i Žarka Vrandečić. Pri prikupljanju literature o Postirima pomogli su mi don Jure Martinić i Sanja Nejašmić, ravnateljica osnovne škole Vladimira Nazora.

S obzirom na nedovoljnu istraženost bračkih mjesnih govora, pogotovo što se rječotvorja tiče, ovim se diplomskim radom želi doprinijeti tvorbi riječi u okviru dijalektologije. Tijekom svoga istraživanja i sastavljanja diplomskoga rada uočila sam brojne podudarnosti u tvorenicama različitih mjesnih govora te sam sama dolazila do novih spoznaja i zaključaka. Važno je napomenuti da je velik dio primjera u postirskom govoru zabilježen prema kazivanju starijih govornika, a mnogi su od tih primjera meni, kao mlađemu govorniku, bili nepoznati. Sve se manje koriste postirske riječi u krugovima mlađih generacija, a s obzirom na sve češće iseljavanje mladih, sve je manje izvornih postirskih govornika. Upravo me to i potaknulo na ovakvo istraživanje i na pisanje ovoga diplomskog rada u kojem će postirska riječ uvijek živjeti. Postirski govor jest govor koji me izgradio i naučio čuvati ono najvrjednije – čuvati svoje. On je moj rodni govor. Iako sam jedna od onih koja je otišla iz svoga rodnog mjesta, postirsku riječ nosim sa sobom i sigurna sam da će uvijek biti nas koji ćemo svoj govor čuvati, njegovati i živjeti, ma gdje god bili.

4. LITERATURA

1. BABIĆ, Stjepan, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Nakladni zavod Globus (HAZU), Zagreb, 2002.

2. BARIĆ, Eugenija; LONČARIĆ, Mijo; MALIĆ, Dragica; PAVEŠIĆ, Slavko; PETI, Mirko; ZEČEVIĆ, Vesna; ZNIKA, Marija, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. BIŽACA, Eugen; BIŽACA, Nikša, JELINČIĆ, Tonci; JELINČIĆ, Vicko; ŠANTIĆ, Joško, *Postira – Spomenica u povodu 400. obljetnice osnutka župe (1581 – 1981)*, Nišro Varaždin, 1981.
4. BROZOVIĆ, Dalibor, Čakavsko narječje, u: BROZOVIĆ, Dalibor; IVIĆ, Pavle, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb, 1988, str. 80-90.
5. LISAC, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2, Čakavsko narječje*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
6. MATULIĆ, Branko, *Slikar Pavao Pave Gospodnetić – postirski i brački „Bukovac“*, Postira, 2008, PDF.
7. NEŽIĆ, Ivana, O tvorbi imenica u govoru Brovinja, u: *Riječki filološki dani*, br. 9, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2014, str. 421 – 431.
8. VULIĆ, Sanja, *Tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.
9. VULIĆ, Sanja, „Preobrazba kao rubni tvorbeni način pri tvorbi imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim idiomima“, u: *Čakavska rič*, br.1-2, Književni krug Split, Split, 2005, str. 213 – 229.
10. VULIĆ, Sanja, „Dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji“, u: *Čakavska rič*, br.1-2, Književni krug Split, Split, 2006, str. 97 – 113.
11. VULIĆ, Sanja, „Sintaktičko-semantička tvorba kao rubni tvorbeni način pri tvorbi imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima“, u: *Croatica et Slavica Iadertina*, knj. 2. Zadar, 2006, str. 73 – 82.
12. VULIĆ, Sanja, „Odnos tvorbe riječi prema drugim granama jezikoslovlja na primjeru gradišćanskohrvatskih idioma“, u: *Čakavska rič*, br.1, Književni krug Split, Split, 2007, str. 85 – 103.
13. VULIĆ, Sanja, „Prefiksno-sufiksna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima“, u: *Čakavska rič*, br. 1, Književni krug Split, Split, 2007, str. 121 – 138.

14. VULIĆ, „Sanja, Čista prefiksna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima“, u: *Croatica et Slavica Iadertina*, knj. 3, Zadar, 2007, str. 81 – 92.
15. VULIĆ, Sanja, „Čista složena tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim idiomima“, u: *Čakavska rič*, br. 1-2, Književni krug Split, Split, 2008, str. 97 – 111.
16. VULIĆ, Sanja; GALOVIĆ, Filip, „Memoarska proza Venere Stojan s dijalektološkoga aspekta“, u: *Čakavska rič*, god. XLV., br. 1.-2., Split, 2017., str. 5 – 21.

5. SAŽETAK

Cilj ovoga diplomskoga rada bio je analizirati i opisati tvorbu imenica u postirskom govoru. Postirski je govor jedan od brojnih mjesnih govora južnočakavskoga ikavskog dijalekta. U uvodnom dijelu rada prikazana su Postira kroz povijest, kulturna i geografska obilježja, te jezične osobitosti mjesnoga govora karakteristične za dijalekt kojemu pripada. Središnji dio rada posvećen je općenito tvorbi imenica u hrvatskom standardnom jeziku, standardnojezičnim i dijalektološkim radovima kojih je središnja tema rječotvorje, te se konačno analiziraju i objašnjavaju tvorenice postirskoga govora. Izvedenice i složenice analiziraju se prema tvorbenim osnovama i tvorbenim jedinicama, opisuje se plodnost različitih tvorbenih jedinica te se prikazuju i glasovne promjene do kojih dolazi na tvorbenom šavu cjelokupne građe.

6. SUMMARY

Main goal of this thesis was to analyze and describe the formation of nouns in the local speech of Postira. This particular speech is one of the numerous local speeches that can be found in South Croatia dialect. First part of this thesis is dedicated to town Postira throughout history, its cultural and geographical features and linguistic peculiarities of the local speech. The main part of the thesis generally devoted to the creation of nouns in Croatian standard language studies focused on word formation, and finally, specific noun used in the local speech of Postira. The constructions and compositions are analyzed according to the formatives (prefixes, suffixes, infixes), describing productivity of different formatives, and also displaying the sound changes noted in a part of collected data.